

quisitam et superfluum quietem: ut solus Baruch, populo toto afflictissimo mox futuro, evellendo et in captivitate ituro, otio frueretur, nec se exponeret periculo, legendo librum populo, sed solus in Jerusalem miserima, omni malo metuere liber viveret, *g. d.* Ignavus es miles, qui pro salute populi non audes vitam exponere, solus vis oliari, nil vis pati pro conversione et salute populi. Et esto quod parum apud populum proficies; tenta saltem, et quod tui est numeris facito atque cogita: si populares mei tam dira passuri sunt, quidni et ego leve aliquid patiar cum eis et pro eis? Nam, ut ait Sapiens: Sicut avis ad volatum, ita homo ad laborem et dolorem natus est, ut seilicet multa dura agat et patiat. Praedare Aristides, tom. II *Orat. Rhodiaca*: «Solum, ait, calamitates reddit leviores exemplum.» Idem ibidem: «Sicut index, ait, aurum probat, sic viros fortes examinat calamitates.»

Ita Hildebrandus Cardinalis et Archidiaconus S. R. E., qui postea Pontifex creatus, dictus est Gregorius VII., objicit B. Petro Damiano volenti relinquere Cardinalatum, et Episcopatum Ostiensem, ac se recipere ad monasterii quietem: «Eccae Petrus, inquit, latibulum quaerit, et sub colore penitentiae, Romae subterfugere quaerit accessum: lucrari machinatur de inobediencia otium, et, ceteris in bella ruentibus, hic sibi de generis umbræ quaerit opacum.» Cui quid Petrus responderit, videre est epistola ejus decima ad Alexandrum II Pontif., et Hildebrandum Archidiaconum, ubi inter cætera ait, sibi pro refutato Episcopatu a Pontifice injunctam fuisse centum annorum penitentiam, quæ erat, ut quotidie recitando psalmum *Miserere* continenter faceret disciplinam, id est seipsum flagellaret, idque per centum annos, si tot viveret: quam penitentiam ipso uno anno redemit, nimirum per singulos dies toties, puta centies, disciplinam per spatium psalmi *Miserere* iterando, ut in fine anni numerum prædictum exequaret, ut idem alibi de se scribit.

Ita Christus Apostolos eorumque sequaces vocavit, non ad otium, sed ad agones; non ad honores, sed ad contemptus; non ad securitatem, sed ad pernicia terra marique ubivis locorum subeunda. Fixum hoc certumque sibi præstitit Pater Gonzalvus Sylveira e Societate nostra, nobilis genere (fuit enim filius Comitum de Sortella

in Lusitania), sed nobilior assiduis laboribus, et tandem glorioso martyrio, quod in Monomolana obiit. Hic enim in litteris ad P. Cotiniam datis ita scribit: «Desidero mendicare, et nil concedere nisi ostiam emendicatum; audire confessiones perpetim, donec nullus superis penitens quem audiam; vigilare usque dum nil operis restet; concionari usque ad ravini; mortificare me usque ad mortem. Nam ego in horum executione mori possum; sed cum gratia Dei non refrigeram, nunquam lassabor, sed jugiter quaeram modum, quibus semper crucifixus sim cum Christo Jesu.» Sic S. Teresa audivit didicitque a Christo: «Filia, meritum non consistit in fructu; sed in operando, patiando, amando. Paulus dicitur semel raptus in paradisum, sed multoties passus. Mater mea audivit a Simeone: Tuam ipsam animam pertransibit gladius. Majoribus Sanctis Deus majores dat cruci.» Quocirca ipsa assidue orabat: «Domine, da pati aut mori.»

Sapienter dixit B. P. Franciscus Borgia, tertius Societatis nostræ Præpositus Generalis, tria hæc conservatura esse et promotura Societatem nostram: primo orationem, hæc enim nos jungit Deo; secundo, obedientiam, hæc enim omnes unit capiti, ac consequenter omnes unit inter se; tertio, persecutiones, hæc enim a mundo nos avellunt, nosque nobis ununt, ut actus nostros ita componamus, ne hostes vel amici nostri habeant quod carpant. Sicut ergo in hieme arbores se contrahunt, succumque et calorem a ramis ad radicem revocant; itaque eam magis in terra figunt, muniunt et roborant: sic et homo in persecutione a solatio hominum revocatur ad se et ad cor, illudque magis in virtute et Deo defigit et roborat. Hæc tria pariter conservant et promovent virtutem ejusque fidelis et Sancti. Celebre est epistola: «Præmium ex labore.» Audi Claudianum in *Epithalam. Honorii*:

Nec quisquam fruiat veris odoribus,
Myrbæis spibus aut spoliat favos,
Si fronti cavcat, si timeat rubos.
Armat spina rossa, mella legunt apes,
Crescent difficili gaudia jurgio.

DABO TIBI ANIMAM TUAM IN SALUTEM — salvam;
Hebræus, *in spodium*; Septuaginta, *in lucrum.* Voss
Æschylus:

Hic qui laborat numera ædeso solet.

CAPUT QUADRAGESIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hucusque Judæis prophetavit Jeremias: deinceps usque ad finem libri tonat et furminat contra gentes varias, etique prædicit exitum. Idem isdem prædicit Isaias a cap. xii usque ad xxiv, a quo multa sumpsit Jeremias; et Esaias a cap. xxv usque ad xxxiii, nimirum ut in ore eorum horum testium stet omne verbum, et confirmetur hoc Dei omnis. Hoc ergo cap. prædicit instantem cladem Pharaonis Necho; quem juxta urbem Characanis dictam, percussit Nabuchodonosor hoc eodem anno quarto Joakim, per quem Nabuchodonosor subegit sibi totam Syriam Pelusium usque, excepta Judæa, inquit Josephus. Inde ulterius, vers. 13, prædicit quod Nabuchodonosor ipsam Egyptum et Egyptios, quasi vitulos in sylica sua lascivientes, invadeat et subjugabit, uti reipsa fecit post eversam Jerusalem. Ac denique, vers. 23, consolatur Egyptios et Judæos, quod Deus tandem eorum miserebitur, atque e captivitate reducat.

Nota: Jam inde a tempore Josia regis fuit continua ambitio et concertatio de imperio et monarchia inter Chaldaeos et Egyptios: sicut fuit post Alexandrum inter Antiochos reges Asiae, et Ptolemæos reges Egypti. Inter hos media interjacebat Judæa, quæ proinde fluctus hos bellorum sensit, nunc ubi Egyptiis, nunc a Chaldæis subacta. Primo ergo Pharaon movens castra contra Chaldaeos, occurrentem sibi Josiam cecidit, et Judæam subegit ac Joachaz, mox Joakim regem constituit. Post varia Chaldaeorum et Egyptiorum certamina, tandem anno quarto Joakim cæsus est Pharaon. Hanc stragem hic prædicit Jeremias. Ergo ante annum quartum Joakim hæc prophetavit, cum utriusque prolium et actus pararetur. Lege capit. xxiv. lib. IV Regum (1).

1. Quod factum est verbum Domini ad Jeremiam prophetam contra gentes, 2. ad Egyptum, adversum exercitum Pharaonis Necho regis Egypti, qui erat juxta fluvium Euphratem in Characanis, quem percussit Nabuchodonosor rex Babylonis, in quarto anno Joakim filii Josia regis Juda. 3. Preparete scutum, et clypeum, et procedite ad bellum. 4. Jungite equos, et ascendite equites: state in galeis, polite lanceas, induite vos loriceis. 5. Quid igitur? vidi ipsos pavidos, et terga vertentes, fortes eorum cæcos: fugerunt conceiti, nec respexerunt: terror undique, ait Dominus. 6. Non fugiat Siox, nec salvari se putet fortis: Ad aquilonem juxta flumen Euphratem victi sunt, et ruerunt. 7. Quis est iste, qui quasi flumen ascendit: et velut fluviorum, intumescunt gurgites ejus? 8. Egyptus fluminis instar ascendit, et velut fluvium movebuntur fluctus ejus, et dicit: Ascendens operiam terram: perdam civitatem, et habitatores ejus. 9. Ascendite equos, et exsultate in curribus, et procedant fortes, Æthiopia et Libyæ tenentes scutum, et Lydi arripientes et jacientes sagittas. 10. Dies autem ille Domini Dei exercituum; dies ultionis, ut sumat vindictam de inimicis suis: devorabit gladius, et saturabitur, et inebriabitur sanguine eorum: victima enim Domini Dei exercituum in terra aquilonis juxta flumen Euphratem. 11. Ascende in Galaad, et tolle risam, virgo filia Egypti: frustra multiplicas medicamina, sanitas non erit tibi. 12. Audierunt gentes ignominiam tuam, et ululatus tuus replevit terram: quia fortis impiegit in fortem, et ambio pariter considerant. 13. Verbum quod locutus est Dominus ad Jeremiam prophetam, super eo quod venturus esset Nabuchodonosor rex Babylonis, et percussurus terram Egypti. 14. Annuntiate Egypto, et auditum facite in Magdalo, et resonet in Memphis, et in Taphnis, dicitur.

(1) Tertia hæc est pars Jeremias vaticiniorum, ut in antea, ad prolegomena statuimus. Præmissis videbunt vaticinia quæ ad populum Hebræum spectant: subiunguntur nunc, vaticinia prædicta facientia, vaticinia contra varias gentes, eorsim scripta, cum generali hæc inscriptio: *Contra Gentes*, quæ vaticiniis jam sequentibus, usque ad cap. ut communis est.

Præmissis inscriptione ista generali de gentibus, et specialiter de Egyptiis hoc capite attingentis, 1. 2. de prima agit de clade Egyptiorum sub Necho anno quarto Joachimi a Nabuchodonosore illata, quam primo, prædicit non depellendam apparatus quocumque bellis, 3. 4. secundo, proponit sub imagine cæsi, fugati et dispersi exercitus, 5. 6. tertio, explicat aperuas deserte

Sta, et prepara te: quia devorabit gladius ea, quæ per circuitum tuum sunt. 15. Quare computruit fortis tuus? non stetit, quoniam Dominus subvertit eum. 16. Multiplicavit ruen- tas, ceciditque vir ad proximum suum; et dicent: Surge, et revertamur ad populum nostrum, et ad terram nativitatis nostræ, a facie gladii columbæ. 17. Vocate nomen Pharaonis regis Ægypti, tumultum adduxit tempus. 18. Vivo ego (inquit rex, Dominus exercituum nomen ejus) quoniam sicut Thabor in montibus, et sicut Carmelus in mari, veniet. 19. Vasa transmigratoris fac tibi habitatrix filia Ægypti: quia Memphis in solitudine erit, et deseruet, et inhabitabilis erit. 20. Vitula elegans atque formosa Ægyptus: stimulator ab aquilone veniet ei. 21. Mercenarii quoque ejus, qui versabantur in medio ejus, quasi vituli saginati versi sunt, et fugerunt simul, nec stare poterunt: quia dies interfectionis eorum veniet super eos, tempus visitationis eorum. 22. Vox ejus quasi æris sonabit: quoniam cum exercitu properabunt, et cum securibus venient ei, quasi cædentes ligna. 23. Succiderunt saltum ejus, ait Dominus, qui supputari non potest: multiplicati sunt super locustas, et non est eis numerus. 24. Confusa est filia Ægypti, et tradita in manus populi aquilonis. 25. Dixit Dominus exercituum Deus Israel: Ecce ego visitabo super tumultum Alexandria, et super Pharaonem, et super Ægyptum, et super deos ejus, et super reges ejus, et super Pharaonem, et super eos qui confidunt in eo. 26. Et dabo eos in manus querentium animam eorum: et in manus Nabuchodonosor regis Babylonis, et in manus servorum ejus: et post hæc habitabitur sicut diebus pristinis, ait Dominus. 27. Et tu ne timeas, serve meus Jacob, et ne paveas, Israel: quia ecce ego salvum te faciam de longinquo, et semen tuum de terra captivitatis tue: et revertetur Jacob, et requiescet, et prosperabitur; et non erit qui exterreat eum. 28. Et tu noli timere, serve meus Jacob, ait Dominus: quia tecum ego sum, quia ego consumam cunctas gentes, ad quas ejeci te: te vero non consumam, sed castigabo te in judicio, nec quasi innocentem parcam tibi.

1. CONTRA GESTES — varias, de quibus hic incipit propheta usque ad cap. vi. Ita Theodoretus, Rabanus, Hugo et Lyranus. *Secundo*, et melius, contra gentes, scilicet Ægyptios et alios qui iis juncti contra Nabuchodonosorem pugnaverunt, scilicet Æthiopes, Libyes et Lydos. Ita a Castro et Maldonatus.

2. IN CHARCAMIS. — Urbs erat juxta Euphratem, quam obsedit Pharo Nechao, et volentem id impedire Josiam regem Juda, sibi que occurrentem occidit, substituitque ei in regno filium Joachaz, deinde Joakim: supervenit tandem Nabuchodonosor, qui cecidit Pharaonem Nechao, IV Regum, cap. xxxiii, 29.

PENCESSIT, — fugavit, occidit; nam Nechao re-

bendo tum insolentiam Ægyptiorum, expeditionem cum copiis auxiliariis suscipientium, 7-9; tum magnitudinem acceptæ cladis gravissimæ, immedicabilis et ignominiosissimæ, 10-12.

SECUNDO, transit ad subactionem Ægypti a Nabuchodonosore factam post expugnatam a Chaldeis Hierosolimam, 13, quæ primo, denuntiat aditæ simul ejus causu, 14, 15; secundo, precipitatur discessu sociorum et inconsideratis Pharaonis, 16, 17; tertio, confirmatur futurum paramento Dei, 18; quarto, describitur per hypotyposin allegoricam ferocis Ægyptiorum domitæ, et potentis Chaldaeorum victricis ad depredatricis, 19-24; quinto, colligitur summaria conclusio, cui additur predictio de reparanda sorte, 25, 26; et adjectio consolatoria ad Judæos, 27, 28.

diit et obitin Ægypto, regnumque tradidit Psammi vel Psammetichio filio. Ita Herodotus, lib. II. Unde Josephus tantum ait, in prelio coactum fuisse cedere Chaldeis: nulli tamen Ægyptiorum tunc cæsi sunt, ut patet vers. 10.

3. PRÆPARATE. — Est sarcasmus, seu hostilis irrisio, q. d. O Ægypti! armate vos, state galeati, loricati, lanceati, sed frustra: nam cædet vos Nabuchodonosor; nihil vobis proderit omnis ille apparatus belli apparatus, omnis armorum fulgor et terror.

4. JUNGITE EQUOS, — ad trahendos currus, tum annonæ, tum armorum, tum falcatos; in falcatis enim pugnabant.

5. QUID SARITA? — quorsum tot arma, tot currus, tot milites? cum per prophetiam videam eos trepidare et fugere.

6. NON FUGIAT VELOX, — quia parum proderit Ægyptiis fuga: fugiens enim non effugiet, esto sit velox ut caprea, necem, aut certe servitum.

7. QVIS EST ISTE, QUI QVASI FLUVIUM ASCENDIT? — Comparat Ægyptios fluvium tum ex Sopia milium, tum ob arrogantiam, quæ Quamini tumentis, exundantis, terramque operientis similes esse videbantur. Simile est Isaie VIII, 7 (4).

(1) Vers. 8. « Ægyptus fluminis instar ascendit, » etc. Hoc ad hunc et præcedentem versum notandum est, Nilum, a quo imago petita est, circa exitum (Jogas) man-

9. ASCENDITE EQUOS. — Est ironia, q. d. Ascendite, Ægypti gloriantes in equis et curribus, in prelium cum Pharaone contra urbem Charcarum: ascendite, inquam, ad macellum, ut ibi jugulemini. Assumite et auxiliares Æthiopes et Libyes, qui cæsinus clypeo et gladio, ac Lydos qui eminus sagittis configunt: hi omnes vobiscum quasi vicimæ maclabuntur; ut gladius Chaldaeorum suo ore, id est acie, eorum sanguine inebriari et opperi videatur. Est metaphora: gladio enim tribuitur os, saturitas et ebrietas.

LYDI — in Africa, ita dicti a Lud, filio Mesraim filii Cham; vel, ut S. Hieronymus in Eszech. cap. xxx, Lydi in Asia, quibus Croesus presuit. Pharaonem toti Syriæ dominabatur, et, ut videtur, Lydiæ et Asiæ, ut potuerit hos Lydos in auxilium advocare.

10. VICTIMA ENIM DOMINI, — q. d. Impii Ægyptii maclabuntur, et quasi victimæ immolabuntur justitiæ divine. Vide dicta Isaie xxxi, 1, et cap. xxxiv, 6. Ut quid enim eadem repelam, milique nauseam et lectioni sadium creem?

11. ASCENDE IN GALAAD. — Pergit in ironia, q. d. Accipies multas incurabiles plagas, quæ nulla resina aut medicamine curari poterunt. Galaad abundabat resina et opobalsamo, curandis vulneribus aptissimo, ut dixi cap. viii, 22. Ita Theodoretus, Hugo, Vatablus. Ex his verbis liquet Ægyptios resinam potissimum terre Galaademere solitos, idem liquet ex Genes. xxxvii, 23. Vide dicta cap. viii, 22.

VIRGO FILIA ÆGYPTI, — q. d. O Ægypte, quæ tuis divitiis et robore insolescis et exultas instar pulchre filie et virginis. Alii virginem eam vocari putant, quod hæc: s non fuerit debellata, nec subacta.

12. FORTIS IMPEGIT IN FORTEM, ET AMBO PARITER CONCEDERUNT. — Notat victoriam hanc Chaldeis ipsis, victoribus licet, fuisse tamen cruentam. Ita Theodoretus. Hanc prisca « Cadmeam victoriam » vocabant, quando victus et victor mutuis vulneribus concidit, qualis fuit in duello duodecim militum Joab et Abner, de quibus dicitur II Reg. ii, 16: « Apprehensioque unusquisque capite comparis sui, defixit gladium in latus contrarii, et ceciderunt simul: vocatumque est nomen loci illius, Ager robustorum. » Secundo et melius, significat quod Pharaonis milites, fugientes alter alterum præ trepida fuga impellebant, et sic ambo collisi simul corruerunt, seque invicem obturbant: nam solius Ægypti cladem et ululatum illi audiendum predicti. Ita Hugo, Lyranus et Sanchez.

13. VERBUM QUOD LOCUTUS EST DOMINUS. — Hoc versu transit Jeremias a prima clade Pharaonis

Necho, quod alias in fluvio est insolitum, fluctus cedere, quod arenis coerctur, per quas cataractæ pene in modum mare induit, (J. D. Michaelis)

Necho, quam juxta Charcamos intulit ei Nabuchodonosor, anno primo regni sui, ad alteram Ægypti cladem, quæ Ægyptum ipsam invadens idem Nabuchodonosor, anno regni sui 25, vel, ut alii volunt, 27 eandem occupavit, victo eja rege Pharaone Ephree, qui nepos erat Pharaonis hujus Necho, tanque primum factus est monarcha.

14. PRÆPARA TE, — scilicet ad excipiendum Chaldaeorum exercitum.

DEVORABIT GLADIUS EA, QUÆ PER CIRCUITUM TUUM SUNT. — Septuaginta, *germen tuum*; Theodoretus, *hederam tuam*, id est urbes tuas vicinas, quibus circumdatis, niteris et augetis sicut salicæ hedera; ut, cum hanc hederam videris tibi abradi, cogites te brevi radendam. Si enim vicinos debiles, instar infirmæ hederæ, tibi quasi robuste arbori incumbentes et innoxios, a Chaldaeorum rapina tutari non valuisti; agnosce te pariter debilem, et Chaldeo imparem, ac proinde te in congressu cum eo succubituram, eique pariter prede futuram.

Moraliter, sic, o juvenis, o adolescens! cum vermibus morbi tuam hederam, id est tuas vires, florem et pulchritudinem ardidit, cogita te brevi corrodendum et moriturum: sicut sol aestuans hedera, quæ umbram faciebat Jonæ, corrosa a verme, percussit caput Jonæ; ita et tuis viribus morbo aut senio arrosis, mors te percuet.

15. QUARE COMPUTRUIT? — Id est, tanquam putrida concidit? Chaldeus: *Cur contritus est? Septuaginta: Cur fugit?* Hebræus: *Cur contritus est? Sepultus est.* Hebræus enim כָּוַן *sachaph*, significat impellendo aliquid evertere, ut cum pluvia vehementer paleas, ligna et semina omnia everit. Significat ergo hæc voce Jeremias, quod Ægyptii, non sua imbecillitate, nec Chaldaeorum viribus, sed Dei judicio et impulsu vincuntur.

FORTIS TUUS, — Septuaginta: *Vitulus electus tuus*, puta Apis tuus, scilicet idolum vituli quem colis (1); secundo, Lyranus, Vatablus, Rabanus, q. d. Pharo rex tuus fortissimus; tertio et simplicissime, q. d. Fortes tui milites, hi computruerunt, id est quasi putridi corruerunt, Deo illis vires, animos, consilium et mentem eripientes.

(1) Eo minus spernenda est ista interpretatio, quod comperissimum omnino est. Ægyptios tarum coluisse, multa religione selectum, quem Apis nuncupant, et quem, ut præcipuum inter Deos habebant. Ingenioso sane, inquit J. D. Michaelis, et rebus Ægyptiis apte notis penitente sententia auctores septuaginta in ipsa Ægypti viventes, quibus nomina Deorum Ægyptiorum ignota esse non poterant hebraicam ac vertebant. Apis hoc erat esse pro Deo cultus, אֵפִי אֱפִי, ergo bovem vertebant, eamque acciperent significatione, quam in אֵפִי אֱפִי *ephe ephes*, Psal. xxii, 13, habet. Nec insolita phrasin antiquis, Deos vinci aut fugere dicens, cum populi fugiant, qui sub eorum presidio sunt. Magnifice sane Apis dicitur stare non posse contra Jovam, sed fugere, (J. D. Michaelis, in Biblioth. Orient. vet. Test. tom. XLVI, pag. 789.)

16. MULTIPLICAVIT ACENTES (scilicet Dominus), CECIDITQUE VIR AD PROXIMUM SUUM (q. d. Cadeni Egyptii in prelio cæsi a Chaldeis catervatim, ita ut unus alium in eandem ruinam secum impellat) ET DICENT, — tum Egyptii qui ex remosis Egypti locis ad castra venerant, tum eorum auxiliares Æthiopes, Libyes et Lydii, de quibus vers. 9.

A FACIE GLADII COLUMBE, — id est Babyloniorum. Vide dicta cap. xxy, 38. Septuaginta vertunt: A facie gladii Græci: videntur ipsi pro $\pi\lambda\upsilon\tau\alpha$ *cola*, id est columba, legisse $\pi\lambda\upsilon\tau\alpha$ *tevan*, id est Græcus: unde Theodoretus putat hic prædici Alexandri imperium: hic etiam subegit Ægyptum. Verum hic non agitur de Græcis, sed de Chaldeis.

17. VOCATE NOMEN PHARAONIS REGIS ÆGYPTI, TUMULTUM ADDUXIT TEMPUS, — q. d. Tempus quod omnia metat, adduxit tumultum, id est mutationem et cladem magnam in regno tuo, unde recte voceris hoc nomine: a Tumultum adduxit tempus: a hebræico מַחְלָה *macl*, id est, Tempus a Deo definitum et constitutum. Sic Isaias, cap. viii, 3, de Christo ait: «Voca nomen ejus, Accelera spolia detrahero. Unde Septuaginta retinent hic voces Hebræas, quasi sint nomen proprium Pharaonis, scilicet, אֵתוֹן *aiton*». *Secundo*, Theodoretus sic explicat, q. d. Vocate nomen Pharaonis, Perturbans et transferens tempora, id est Perturbator temporum et quietis regnorum et gentium. *Tertio*, ex Hebræo aptissime sic explicat a Castro et Sanchez: nomen Pharaonis Vaphris vel Ephree, vocabitis Tumultum, id est Perturbatorum: quia superbe provocando Babylonium ad bellum, a adduxit tempus conflictus, id est tumultus, perturbatiois, cladis, sui que extremi occidii. Hebræice enim est: Tumultus exiit; et sic accipi potest Noster: «Voca nomen ejus, Tumultum (quem scilicet adduxit tempus) belli, quo ipse provocavit Chaldeum, hoc enim tempus paucis est tempus ejus cladi præstitutum a Deo. Sunt enim hæc verba Ægyptiorum in hoc bello cæsorum et fugientium, ut patet ex vers. præced. Vult dicere Propheta: Veniet tempus, quod horrendum tumultum, perturbatorum et pernicium afferet Pharaoni: unde Syrus vertit: Et vocate ibi nomen Pharaonis regis Egypti, Tumultumtem (Perturbatorem) et transire facientem tempora: Arabicus Antiochenus: Et audierunt ibi nomen Pharaonis, Horam, et transire facientem tempora: Arabicus Alexandrinus: Et voca: ibi nomen Pharaonis Claudi, regis Egypti, calamitates inferentem, et tempora percurre facientem.

Secundo, Theodoretus sic explicat, q. d. Vocate nomen Pharaonis, Perturbans et transferens tempora, id est Perturbator temporum et quietis regnorum et gentium. *Tertio*, ex Hebræo aptissime sic explicat a Castro et Sanchez: nomen Pharaonis Vaphris vel Ephree, vocabitis Tumultum, id est Perturbatorum: quia superbe provocando Babylonium ad bellum, a adduxit tempus conflictus, id est tumultus, perturbatiois, cladis, sui que extremi occidii. Hebræice enim est: Tumultus exiit; et sic accipi potest Noster: «Voca nomen ejus, Tumultum (quem scilicet adduxit tempus) belli, quo ipse provocavit Chaldeum, hoc enim tempus paucis est tempus ejus cladi præstitutum a Deo. Sunt enim hæc verba Ægyptiorum in hoc bello cæsorum et fugientium, ut patet ex vers. præced. Vult dicere Propheta: Veniet tempus, quod horrendum tumultum, perturbatorum et pernicium afferet Pharaoni: unde Syrus vertit: Et vocate ibi nomen Pharaonis regis Egypti, Tumultumtem (Perturbatorem) et transire facientem tempora: Arabicus Antiochenus: Et audierunt ibi nomen Pharaonis, Horam, et transire facientem tempora: Arabicus Alexandrinus: Et voca: ibi nomen Pharaonis Claudi, regis Egypti, calamitates inferentem, et tempora percurre facientem.

Nota: Hebræa jam aliis punctis notantur: pro קָרָא *ira* enim legunt קָרָא *karca*, id est vocantur, clamaverunt; et pro זָמַן *seam*, id est nomen, legunt זָמַן *seam*, id est ibi: unde ea sic

vertit et explicat Maldonatus: *Clamaverunt ibi, Pharaon rex Egypti transire faciet tempus*, id est efficiet ut propheta Jeremie sit falsa, et Chaldei non veniant eo tempore quo eos venturos prædixit Jeremias; unde hoc arguens subdit: «Vivo ego, » etc.

Secundo, Chaldaeus, R. David et R. Salomon sic vertunt et explicat: *Publice dicturi sunt illic, Pharaon rex Egypti, et tumultus*, id est turbæ multe, puta militum multorum, *transgressus est tempus conductum, q. d. Chaldei publice dicturi sunt ridendo Pharaonem: Permisit Pharaon labi tempus quod constituerat Chaldeis ad confligendum cum eis. Aut, q. d. Subsannabunt Pharaonem, ut timidum, quod, cum Chaldaeus offerret prælium, tempusque pugne indiceret, ipse tantum tumultum excitaret in castris, quasi parans arma et aciem, sed eam non producens in campum, nec audens congregi cum Chaldæo. Sic timidi milites lingua terribiles sunt, non manu: bullata enim in hostem jaciant verba, non belli speiula. Hic sensus appositus est, licet pocius tumultus hic intelligatur cæsorum, quam parantium aciem.*

Tertio, Vatablus sic vertit et explicat: *Clamaverunt illic: Pharaon rex Egypti, designator temporum* (id est Deus) *circummisit vastitatem per regnum tuum. Verum hæc longe abeunt a versione tam kœstra quam Septuaginta.*

18. SICUT CARMELUS. — *Primo*, Rabanus sic explicat: Sicut fertilissimi montes Carmelus et Thabor, si in mare proiecissent, amitterent suam fertilitatem: sic Ægyptus desinet esse fertilis.

Secundo, Hugo ilhd, *in mari*, conjungit cum *veniet, q. d. Sicut verum est duos illos montes esse, ita vere Ægyptus veniet in mari, id est mergetur in mari eversiois et vastitatis.*

Tertio et simplicissime: Sicut certum est Thabor eminare inter montes terræ, et Carmelum inter montes qui mari adjaacent, sive Thabor eminare inter montes, Carmelum inter promontoria, que in mare procurrunt: ita certo veniet Ægypto insens, et præ aliis gentibus vastatis emineas clades. Ita Chaldaeus, Theodoretus, Vatablus et alii (1).

(1) Quæ interpretatio, ait Rosenmuller, durior et longior petita videtur. Nullam statuem ellipsis C. B. Starckius in *Nott. select. ad loca diffict. Prophet.*, pag. 131, locum sic interpretatur: *Quod si fuerit sicut Thabor inter montes; tamen sicut Carmel in mare veniet*, id est, quam excelsum fuerit regnum, quanta potentia et gloria Pharaonis, tam profunda erit humilitatio ejus, et quasi in profundum maris descendisse videatur. «Par montes, inquit, Thabor et Carmelus insinuantur non tantum regni Egyptii excellentia et potentia, sed et per Carmelum simul periculositas, proximasque lincitas. Carmelus enim licet montosus, insinuatque fertilissimus sil tractus, tamen mari est finitimus, a quo est periculum. » Et, ne quando ab ejus sevitia et crebris inundationibus obruantur. Quod questum est justo artificiosius, juxta Rosenmuller, qui et addit: Sed vix probabilium sensum et posteriore versus hemistichio elicias, si sepe

Inc accedit expositio Maldonati, que talis est: Rex Babylonis, qui terra et mari potentissimus est, veniet sicut Thabor in conlino inter montes; et Carmelus in mari inter promontoria eminet: sic enim terra marique potens eminet et imminet aliis gentibus quasi vallibus Nabuchodonosor.

Nota: Carmelus dicitur esse in mari, non proprie, sed quia mari imminet.

Aliter explicat R. David, q. d. Sicut Thabor inter montes aptus est ad venandum, Osee, cap. v. 1: « Rete expansum est super Thabor, » ita rex Babylonis veniet ad venandos homines in Ægyptum; et sicut ligna Carmeli per mare transferuntur, ita Chaldei transferent Ægyptios in captivitatem.

19. VASA INSTRUMENTATIONIS, — q. d. Fac tibi vasa, id est instrumenta et sarcinas leves, baculum, penulam contra imbres, saccum, peram et cucurbitulam, qua bibas instar peregrinantis: transmigrabis enim vel fugitiva ad vicinas gentes, vel captiva Babylonem: ita Theodoretus.

20. VITULA, — q. d. Ægyptus est quasi vitula indomita, jugi expers, petulans, deliciosa, ideoque imbellis; veniet ergo Chaldaeus, qui quasi stimulator eam impellat, non ad sua leta prata, sed ad fugam et captivitatem, ut transmigrat in Babylonem. Simile est Osee x, 11, et Isaia xv, 2. Alludit ad vitulum Apiem, quem colebant Ægyptii, et cum quo vitulabantur: atque ad boves, quibus ob pacem ferine que agros abundat Ægyptus. Unde Pharaon vidit boves pingues et Nilo ascendentes, que portendebant fertilitatem Ægypti, Genes, xli, 2. Aliter Sanchez: Stimulator, ait, est eestrum, quo adhi boves quasi furores huc illicque discurrent. Ita Chaldei inter cæstri exigituram Judæos, ut quasi amantes discurrebant.

21. MERCENARIUM, — scilicet milites mercele conducti ex vicinis provinciis, qui omnem apud suos r hosti et validi, jam cum diu otio et suis comens vacantes in Ægypto, ejusque mare et delicias molles et pingues effecti es et quasi vituli saciant: hi hoste adventante terga dederunt. Sic Ahi Lachidum et Chananos, Capta Amibaldem,

sentiam no absentiam esse sumas. Recte videntur Gaabius et Dalherus, posterius hujus versus hemistichium cum priore hemistichio versus proximi, ita coherere ut illud אֵתוֹן , hoc אֵתוֹן faciat. Et Dalherus quidem eum sic vertit: *Si tu te distinguas comme le Thabor mire les montagnes, comme le Carmel qui s'avance dans la mer; tu te prépareras pour le départ dans la captivité, fille habitante de l'Egypte. Nœc quidem in hunc modum interpretantur: et quævis (ita זָמַן , supra cap. iv, 19; Dent. xxx, 8; Jos. xvii, 18, et sæpius) sis, sive te tam firmum et bene stabilitum ptes, ut Thabor est inter montes mediterraneos, et sicut Carmelus, qui in mare procurrat, fluctibusque immotis resistit; tamen easa migrationis tibi para, devicta et captiva solum vertere coges. Comparatio Egypti cum Thabore et Carmelo montibus Palestine nobilissimis potentia firmitatem spectat, qua strobilator Ægyptus.*

India Europæos molles effecit et effeminavit. Aliter Lyranus. Ipse enim per mercenarios accipit mercatores, aliunde in Ægyptum mercium et lueri causa confluentes, qui veniente Chaldæo omnes diffugerunt (1).

22. VOX EJUS QUASI AERIS. — Septuaginta et Chaldaeus: *Vox ejus quasi serpents. Hebræum enim נָחָשׁ *nachas* serpentem significat, et etiam os, si addas litteram *tau*, notam feminini generis, ut ex *nachas* facias נָחָשׁוֹת *nehoset*. Querens cujus sit hæc vox? Respondent Hugo, Lyranus, Dionysius, esse Babylonice, q. d. Vox exeretis Chaldæorum, et fragor armorum, quasi tinniens aeris sonus, aut quasi sibilus serpentum, dire et horride eminus resonabit. *Secundo*, melius Theodoretus, Rabanus, Vatablus, Maldonatus, Sanchez et alii censent hæc esse vocem Egypti: de ea enim ejusque onere et clade hic continuis est sermo, q. d. Ægyptus et Ægyptii in tanta suorum storge tristite, raucum et funebrem edent ejulationem, qualem edunt sicines ferali tula mæta, cum suorum cadavera offerunt ad sepulchrum: aut qualem edunt serpentes, dum lethaliter saniantur, vel in extremo discrimine versantur; tunc enim horrificum edunt sibilum. Similem edunt Egyptii in publico quasi totius Ægypti funere. Causam subdit: « Quoniam cum exeretis propendit (Chaldæi) et cum securibus venient eis (Egypto), q. d. Sicut lignatores securibus eadunt ligna in saltu, ita Chaldæi cadent Ægyptios in Ægypto.*

23. SUCCIDERE SALTUM EJUS, — id est succiderit Chaldæi sylvam Ægypti. Ægyptum comparat sylvæ, habitatores arboribus. Chaldæos securibus et lignatoribus, inquit Maldonatus.

« Qui supplicari non potest, — quasi dicat: Uti sylvæ arboribus, ita Ægyptus abundabat hominibus, ut eorum multitudine quasi innumereabilis supplicari vix posset; sed tanta erit lignatorum, id est Chaldæorum, copia, vis et furor, ut universam brevi tempore succidat. Erant enim Chaldæi prout innumeri, quasi locuste, que quasi momento intereram regionem depascent. Sicut ergo homines si sint prout, succidat maximum sylvam, etiam si quisque tantum autem vel alterum arborum succidat: ita et Chaldæi succident totam Ægyptum, quia numero quasi innumero erunt pares, imo superiores Ægyptiis.

23. ECCE EGO VISITABO (id est puniam et visitabo) SUPER TUMULTUM, — id est populum tumultuosum, vel multitudinem magnam, in qua solent esse murmur et tumultus; hæc enim hebræice vocatur אָמּוֹן *amon*, vel אָמּוֹן *amon*, nam litteræ א et מ sæpe commutantur. Erat enim Alexandria potentia, opibus et numero civium non minor quam Ninive, ut patet *Nabum* iii, 8.

(1) Mercenarius militibus illo tempore Ægyptus multum usa est. Sic Apries triginta milia Ionum et Cariorum habuit stipendiaria, teste Herodoto, lib. ii, § 163. Vide eundem, lib. ii, § 152, 154. [Rosenmuller.]

Alii accipiunt *Amon* ut nomen proprium, putantque ita vocari Alexandriam a Jovis Ammonii templo, quod Liber pater sub Josue, ut docet Eusebius in *Chronico*, edificavit in arena deserti, quae ab Aegyptiis vocatur Ammos, et regio Ammonia. Ita Theodoretus. Verum pro *Alexandria* hebraice est *מוֹן* *no*; sic enim ipsa a *Nahum*, cap. III, 8, et *Ezech.* cap. xxx, 15, vocatur *מוֹן* *no*; sic enim vocabatur tempore Jeremiae, quae postea ab Alexandro dicta est Alexandria. Hebraeum vero *amon*, quod praepositum *no*, id est Alexandria, Noster hic et alibi, aequae ac alii, vertit multitudinem vel tumultum; ubi enim est turba, ibi est et strepitus ac tumultus. *Amon no* ergo idem est quod turba Alexandriae, sive, ut ait Nahum: « Alexandriae populorum. » Sic *Ammon* vocatur civitas « in valle multitudinis Gag, » in qua scilicet sepeliverunt innumeri milites Antichristi, *Ezech.* cap. xxxix, 16. Sicut ergo *Augusta* vocatur civitas a magnificentia, ita *Amon*, id est multa, vocatur ab incolarum copia. Rursus, sicut *Augusta* pluribus commune est nomen, quod proinde determinamus et contabimus, dicendo *Augusta Germanica*, *Augusta Hispania*, *Augusta Gallia*, etc., ita *Amon* commune est nomen populorum urbium, quod proinde determinat Propheta, dicendo *Amon no*, *g. d.* Multitudo Alexandriae. Ita fere Sanchez. Pari modo dicta est *Rabbath* filiorum Ammon ob magnitudinem et multitudinem civium. *Rabbath* enim hebraice idem est quod *Amon*, id est multa, copiosa: unde et *Rabbath* dicta est Ammon, quae postea a Ptolemaeo Philadelpho subjugata, dicta est Philadelphia.

CAPUT QUADRAGESIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Palastinos omnes cum Tyris et Sidonis per Nabuchodonosorem vastandos praedicit: unde exclamat vers. 6: O macro Domini usquequo non quiesces (1)?

1. Quod factum est verbum Domini ad Jeremiam prophetam contra Palastinos, antequam percuteret Pharaon Gazam: 2. Haec dicit Dominus: Ecce aquae ascendent ab aquilone, et

(1) In hac propheta contra Philistinos, primo, argumentum exhibet, primo, apparatus expeditionis bellicae, 2. 3. secundo, stragem Philistinis, Tyro et Sidoni, Palastinis, Gaza et Ascaloni hinc obventuram, 4. 5. Tertio, sequitur expositio causae pro hoc eventu, primo, per interrogationem sive Philisteorum, sive Pharaonis nomine eorum loquens, 6. secundo, per responsum sive a Deo, sive ab ipso Propheta sibi datae, 7. Editae dicitur haec propheta vers. 1. a. antequam percuteret Pharaon Gazam. Porro nec quis sit iste Pharaon qui Gazam cepit, nec quoniam tempore id sit factum, salis liquet. Pharaonem alii Nechoonem (xvi, 29), alii Ephaon (xv, 30), intelligunt. Attamen, juxta sententiam versum illorum iste Pharaon est Necho, qui Gazam in prima contra Assyrios expeditione, de qua IV. Reg. xxix,

Alii denique putant Ammon esse nomen proprium regis Alexandriae, qui regi Iolius Aegypti vectigalis fuerit. Ita Chaldaeus, R. David et R. Salomon, et favent Septuaginta qui vertunt: *Ecce ego ulciscor Ammon filium ejus*, sed ipsi perperam pro מוֹן *mimo*, id est Alexandriae, legerunt מוֹן *beno*, id est filium ejus. Prior ergo sententia est verior.

26. ET IN MANUS NABUCHODONOSOR. — Et significat id est: explicat enim qui sint qui querunt animam ejus.

HABITATUR. — scilicet Aegyptus, nam post 40 annos vastitatis suae Babylonice, reversi sunt Aegyptii in terram suam, sed ita ut esset regnum Eumile, ut ait Ezechiel cap. xxxix, 13, et pro dometico rege Ephrae sive Vaprae, Amasin exterram a Chaldeis constitutum haberint. Porro Amasis hic, victus a Cambyse filio Cyri, et deinceps Aegyptus a regibus non Aegyptiis, sed Persis, per 130 annos gubernata fuit, ut habet Eusebius in *Chronico*.

27. NE TIMEAS. — Si enim Aegyptios reducam, v multo magis e captivitate liberabo te, o Jacob, qui es servus meus.

DE LONGINQVO. — *g. d.* Reducam te, o Israel, non ex Aegyptio, ut Vatablus, sed e captivitate Babylonica (Babylon enim longe abest a Judea) post 70 annos. Ita Theodoretus et Lyranus.

28. CASTIGABO TE IN JUDICIO. — id est moderate, humaniter, clementer: opponitur enim *judicium* furori et ire. Vide dicta, cap. xxx, 11.

NEC QUASI INNOCENTI PARCAM TIBI. — *g. d.* Non prorsus inquam innocentem te, tanquam innocentem; sed castigabo, ut patet, non ut bestis.

29. superstitio adhuc et florent Josia, expugnavi. Illi igitur tempore, inquit Rosenmuller, cum bellum Aegyptios inter et Chaldaeos novissimum exarsisset, nec dum quisquam suspicari posset, Philistinos a borealibus illis hostibus excisum iri, si qui inscriptionem hinc proleta IX. Joerh qua tempore Asiae interiori atque maritimae jam periculum immineret a Chaldeis Ephiath et moventibus, vel postquam cum jam Ravium transissent. Sicut illi, inquit d'Alibi, qui ut non authenticam habent cartulam *antiquam*, qua nec in versione Graeca nec in Arabica reperitur, et qui existimant Jeremiam hanc prophetiam edidisse post Hierosolyam expugnatam, eo tempore quo Nabuchodonosor ad Tyrum castra posuerat, et ejus exercitus reges Palastinae vicinos debellavit.

erunt quasi torrens inundans, et operient terram et plenitudinem ejus, urbem et habitatores ejus: clamabunt homines, et ululabunt omnes habitatores terrae, 3. a strepitu pompae armorum, et bellatorum ejus, a commotione quadrigarum ejus, et multitudine rotarum illius. Non respexerunt patres filios manibus dissolutis. 4. Pro adventu diei, in quo vastabuntur omnes Philistinum, et dissipabitur Tyrus, et Sidon cum omnibus reliquis auxiliis suis: depopulatus est enim Dominus Palastinos, reliquias insulae Cappadociae. 5. Venit calvitium super Gazam: conticuit Ascalon, et reliquia vallis earum: usquequo concideris? 6. O mucro Domini, usquequo non quiesces? Ingredere in vaginam tuam, refrigerare, et sile. 7. Quomodo quiescet, cum Dominus praeceperit ei adversus Ascalonem, et adversus maritimas ejus regiones, ibique condixerit illi?

1. ANTEQUAM PERCUTERET PHARAO GAZAM. — Meminit percussione GAZAE in hac propheta Jeremiae, ne Gazenses et reliqui Philistini putarent se hinc plaga expiatis suis sceleribus, et immunes fore a gladio Chaldaeorum, *g. d.* O Gaza, o Palastina, ab austro, puta ab Aegyptiis, accipies cladem: sed longe gravior te manet a sevo aquilone, hoc est a Chaldeis. Nota: Videtur Gaza percussa a Pharaone, sub initium anni noni Sedeciae, quando Phraon, volens opem ferre Judeis obsessis a Nabuchodonosore, fugatus est. Unde Pharaon, rediens in Aegyptum, in finem Gazam, forte eo quod Chaldaei faveret, vel cum illis contra Judaeos antiquos hostes conspirasset, percussit; et inde sumpta est hujus prophetae contra Gazenses et Philistinos occasio. Videtur etiam Jeremiae hae contra eos prophetasse anno 9 Sedeciae. Ita Hebraei, Lyranus, Dionysius, Castrinus et Waldonius. Licet Sanchez censet Gazam captam a Pharaone anno 4 Joakim, cum Pharaon a Chaldeis cecus in Characanis, rediens in Aegyptum furor suum in Gazenses evomuit.

Nota: Gaza, quae et Gazer et Gazara, hebraice גַּזָּר *gaza*, id est fortis. Syris *atsan* dicitur, conversa ad christianismum dicta est Constantia, de nomine sororis Constantini Magni, inquit Eusebius, lib. IV. De Vita Constant. cap. xxxviii. Erat una ea ex quinque satrapis Philistinorum. Gaza portas Samson abstulit, et suis humeris in montem detulit: ibidem postea captus, excecatus, concussis columnis domus se cum Philistinis obruit et occidit. Gazam Nabuchodonosor vastavit, ut hic praedicit Jeremias; deinde cum Alexander Magnus post biestrem obsidionem occupans, in septemtrium vertit tumultum: unde ob id deserta dicitur. Nam nova Gaza, quae nunc castrum, alio loco pro illa quae corruit, edificata est. Haec deinde vastavit Alexander Assamonus, rex Iudeorum: postea tamen refluente, et etiamnum magne est Gazae auctoritas, et Syriae urbs prima, vel secunda est. Haec ex S. Hieronymo, Josepho et aliis Adrichomus. Denique Gaza fuit celebre factum Marum, quod agente S. Porphyrio Theodosio imperator dirui jussit. In ea passus est martyrium S. Sylvanus cum aliis 39. Ex Gaza quoque profugatus est Procopius Gazaeus.

2. ECCE AQVAE ASCENDUNT. — Comparat numerosum et impetuosum exercitum Chaldaeorum aqva et torreni exundanti, qui everit urbes cum in colis. Ita Theodoretus.

OPERIENT TERRAM (Aegypti), et PLENITUDINEM EJUS, — hoc est omnia quae in ea sunt; haec enim eam quasi implent, qualia sunt urbes, campi, pagi, arces, etc.

3. A STREPITU POMPAE ARMORUM. — Hebraice, a voce strepitus unguularum fortium ejus; fortium, scilicet equorum unguale potentium. Pro armorum hebraice est פָּרְסוֹת פָּרְסוֹת *parsoth abbraef*, quod noster interpret, *Isai.* v, 28, a unguale equorum ejus; a unguale enim sunt equorum, et consequenter equitum arma, ad currendum in hostem et blandum: equi enim in unguis miram vim habent, iisque in cursu magnum strepitum excitant; *Isai.* cap. v, 28, *Ezech.* cap. xxvi, 10.

NON RESPEXERUNT PATRES FILIOS MANIBUS DISSOLUTIS. — id est pro formidine, indeque orta manu dissolutione et quasi paralyti, patres oblivi sunt naturae, et filios neglexerunt, nec respexerunt retrorsum, ut viderent quid filii fieret. Ita Theodoretus et Chaldaeus.

4. PRO ADVENTU DIEI, — propter diem excidii qui veniet, quo tota Palastina vastabitur: hinc tantum erit formido, ut patres non curent filios.

DISSIPABITUR TYRUS ET SIDON cum omnibus reliquis auxiliis suis. — Vatablus ex Hebraeo aliter vertit: *Ad delendum Tyro et Sidoni omnem superstitem auxiliatorem*, id est, ut deleterent Palastini, qui solebant auxiliari Tyro et Sidoni. Verum nostro Interprete consentiunt Septuaginta et Chaldaea, quamquam utraque versio eodem redit.

RELIQUIAS INSULAE CAPPADOCIAE. — Nota: Cappadocia hinc vocata *insulam*, licet in continenti sit, quia maritima est, et longo littore in Pontu m Euxinum expanditur: ita Septuaginta, Chaldaeus et Noster Hebraeum כְּפָרִית *Caplitor* vertunt, Cappadociam. Nota Palastinos וְשָׂרֵי *reliquias Cappadociae*: quia Cappadoces occupant Palastinam, expulsis Hevaeis, ut patet *Deuter.* II, 23. Ita Theodoretus, Rabanus, Hugo, Palastini ergo fuerunt colonia Cappadocum. Adde, Philistinum et Caphtorim, id est Cappadoces, fuerunt fratres, ut patet *Genes.* cap. x, 14.

Alii, ut Theodoretus et a Castro, Hebraeorum *Caphor* vertunt, non Cappadociam (illa enim, inquit, longe distat a Palestina), sed Cyprum: eadem enim in utraque voce sunt littere, si demas *t*, in *Caphor*: et Cyprum olim vocatam fuisse Cappadociam putat a Castro; sed vellem videre ubi et a quibus.

Denique Torriellus anno muni li 1931, num. 32, suspiciat insulam Cappadociae hic vocari eam, quae postea dicta est nova Tyris (aut locum ei vicinum), silaque est juxta Tyrum veterem: haec enim proprie est insula, esque vicina Philistinis. Huic sententiae favet *primo*, quod Hebraeorum *Caphor*, id est Cappadocia, idem videatur esse quod *capht*, id est manus, *tor*, id est Tyri, quasi dicas, manus, id est latus vel vicina, Tyri. *Secundo*, quod Adrichomius ex Bredenbachio et aliis, in descriptione tribus Azer, num. 91, tradat juxta Libanum et Adonim fluvium, non longe a Tyro, esse locum templo S. Georgii insignem, qui ab incolis vocetur Cappadocia.

5. VENIT (veziet certo et brevi) CALVITUM, — id est exspilio et bonorum omnium direptio, ut ne pilum quidem reliquiss vidantur super Gazam. Ita Rabanus, Lyranus, Vatablus. *Secundo*, « calvitium, » id est calamitas ingens et luctus. Solebant enim in luctu sese decalvare, ut patet *Isaie* cap. xv, 2, *Ezech.* vii, 18, *Amos* viii, 10. Ita Maldonatus.

CONTICUIT ASCALON. — Id est, omnino excisa et eversa est, id est exscinditur et evertitur Ascalon. Est metalepsis: urbe enim excisa, rerum omnium est solitudo et silentium. Simile vidimus cap. xxv, 37 et alibi. *Secundo*, « conticuit, » quia subito et incipiente hostium adventu obstupuit. *Tertio*, quia hostis insolens spiritum ei praecisit et linguam. Ita Sanchez.

Ascalon erat urbs fortis, una ex quinque satura-

liis Philistinorum. Hic Samson occidit triginta Philisteos, eorumque vestes abstulit, ut eus dret triginta viris qui suum problema solverant. *Judic.* xiv. Ferunt in hac urbe natum Herodem, qui tempore Christi infantes in Bethlechem occidit, indeque dictus est Ascalonita. Hodie antiquum robur retinet, Saracénorum fortissimum est propugnaculum. Ita Adrichomius.

ET RELIQUAE VALLIS EARUM, — et reliqua earum oppida et pagi suburbani, qui in valle erant, cum Gaza et Ascalon sitae essent in loco altiori.

USQUEQUO CONCIDERIS? — usquequo Ascalon et Gaza unguibus, vel etiam cultris more Gentilium te laniabis pro dolore et luctu? Ita Hugo, Lyranus et Vatablus. Septuaginta vertunt: *Usquequo incidis, gladius (o gladio) Domini?* gladius Domini est Nabuchodonosor, aiunt Theodoretus et Rabanus.

6. O MUCRO DOMINI! — Ex ingenti commiseratione tanto stragis Philistinorum, quam praevidebat, Jeremias exclamat, obsecratque ut quiescat: satis enim magnam caedem factam esse. Ita Maldonatus.

REFRIGERARE — ab ardore cadendi, qui manat a furore cadentis, *g. d.* O refrigera et tempera furorem tuum et ardorem cadendi Ascalonitas.

7. QUOMODO QUIESCET? — Respondet sibi ipse Prophetam, non posse gladium quiescere, quia deus jussit eum grassari in Ascalone.

LIQUE CONDIXERIT ILLI, — praecipit, ut ibi grassetur. Alii vertunt: Constituit et tempus quo grassari debeat; itaque cessare nequit, antequam haec legatione sua tempore sibi praestituto perfargatur.

Porro impleta est haec propheta contra Palaestinos anno quinto post excidium Jerusalem, qui fuit annus Nabuchodonosoris 23. Tunc enim ipse vastavit Colesyriam (ad quam pertinent Philistini). Ita Josephus, lib. *X Antiq.* cap. xli.

CAPUT QUADRAGESIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Prophetam excidium Moab non per Sennacherib, ut vult Lyranus et faves S. Hieronymus, hic enim deum praecessit Jeremiam; sed per Nabuchodonosorem, ita Theodoretus, Rabanus, Hugo et Vatablus. Unde vers. 11, Moabitas ait instar vini ex uno doño in alium, et est, ex Moab in Chaldaeam, transferendus esse. Tertio, vers. 26, comparat eos ebriis et vomentibus pro dolore, itaque quia ipsi Judeis cognatis suis non tulerant iram, cum a Chaldeis impeterent, imo eos superbe irriserunt. Quarto, vers. 27, describit planetam Moabitarum. Videtur haec prophetasse Jeremias initio regni Sedeciae, ut colligitur, cap. xlv. 2, vers. 34, cum venientibus regum legatis ad Sedeciam, per eos ad reges et ad gentes eis subditas, has prophetias suas ipse transmissit, cap. xxvii, vers. 1. Unde hoc caput et sequens subnectendum est capiti xxvii (1).

1. Ad Moab haec dicit Dominus exercituum Deus Israel: Vae super Nabo, quoniam vastata est, et confusa: capta est Cariathaim: confusa est fortis, et tremuit. 2. Non est ultra exsulta-

(1) Propheta in hoc capite complexa, ad expeditionem Nabuchodonosoris contra Moabitas, tempore quo

Tyrum obsidebat tertio circiter anno post expugnatam Hierosolymam pertinet (Cornelius, comment. *Satura* in

tio in Moab contra Hesebon: cogitaverunt malum. Venite et disperdamus eam de gente; et ergo silens conticesces, sequeturque te gladius. 3. Vox clamoris de Oronaim: vastitas, et contritio magna. 4. Contrita est Moab: annuntiate clamorem parvulis ejus. 5. Per ascensum enim Luthi plorans ascendit in fletu: quoniam in descensu Oronaim hostes ululatam contritionis audierunt: 6. Fugite, salvate animas vestras; et eritis quasi myrica in deserto. 7. Pro eo enim quod habuisti fiduciam in munitionibus tuis, et in thesauris tuis, tu quoque capieris: et ibit Chamos in transmigrationem, sacerdotes ejus, et principes ejus simul. 8. Et veniet predo ad omnem urbem, et urbs nulla salvabitur: et peribunt valles, et dissipabuntur campestris, quoniam dixit Dominus: 9. Date florem Moab, quia florens egredietur; et civitates ejus deserta erunt, et inhabitabiles. 10. Maledictus, qui facit opus Domini fraudulenter: et maledictus, qui prohibet gladium suum a sanguine. 11. Fertilis fuit Moab ab adolescentia sua, et requievit in facibus suis: nec transfusus est de vase in vas, et in transmigrationem non abiit: idcirco permansit gustus ejus in eo, et odor ejus non est immutatus. 12. Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus: et mittam ei ordinatores, et stratores laguncularem, et stercent eum, et vasa ejus exhaurient, et lagunculas eorum collident. 13. Et confundetur Moab a Chamos, sicut confusa est domus Israel a Bethel, in qua habebat fiduciam. 14. Quomodo dicitis: Fortes sumus, et viri robusti ad praellandum? 15. Vastata est Moab, et civitates illius succiderunt: et electi juvenes ejus descenderunt in occisionem: ait rex, Dominus exercituum nomen ejus. 16. Prope est interitus Moab ut veniat: et malum ejus velociter accurret nimis. 17. Consolamini eum omnes, qui estis in circuitu ejus; et universi, qui scitis nomen ejus, dicitis: Quomodo contracta est virga fortis, baculus gloriosus? 18. Descende de gloria, et sede in siti, habitatio filiae Dibon: quoniam vastator Moab ascendit ad te, dissipavit munitiones tuas. 19. In via sta, et prospice, habitatio Aroer: interroga fugientem: et ei qui evasit, dic: Quid accidit? 20. Confusus est Moab, quoniam victus est: ululate, et clamate, annuntiate in Arnon, quoniam vastata est Moab. 21. Et iudicium venit ad terram campestem: super Helon, et super Jasa, et super Mephaath, 22. et super Dibon, et super Nabo, et super domum Deblathaim, 23. et super Cariathaim, et super Bethgamul, et super Bethmaon, 24. et super Carioth, et super Bosra; et super omnes civitates terre Moab, quae longe, et quae prope sunt. 25. Abscisum est cornu Moab, et brachium ejus contritum est, ait Dominus. 26. Inebriate eum, quoniam contra Dominum erectus est: et allidet manum Moab in vomitu suo, et erit in derisum etiam ipse. 27. Fuit enim in derisum tibi Israel, quasi inter fures reperses eum: propter verba ergo tua quae adversum illum locutus es, captivus duceris. 28. Relinquire civitates, et habitate in petra, habitatores Moab: et estote quasi columba nidificans

vers. 47, ad quintum annum post Jerusalem excidium refert). Posterior hujus prophetiae pars inde a vers. 29 cum eo quod in *Isaie* vaticiniis legitur, cap. xv, xvi, contra Moabitas oraculo, in pluribus et verbis et sententiis ita convenit, ut Jeremiam *Isaianum* illud oraculum imitatum esse satis probabile sit. Notandum tamen, cum dicitur *Isaie* prophetiam praesertim ad mala quae Moabibus ab Assyris perpessi sunt, respicere, dum Jeremiae vaticinium ad Chaldaeorum expeditionem magis refertur. Post expugnatam Hierosolymam edita videtur. Sic distribui possunt hujus prophetiae partes:

PRIMO, in propositione summaria, *primo*, praedicitur regni excidium, experimento in quinque urbibus praecipuis dato, 1-3; *secundo*, suadet incolarum fugam, 6; *tertio*, recensentur malorum causas, scilicet: Moabitarum praesidium in cubis et idolis, vers. 7; Dei decretum a mulatava, 8, 9; hostium ferocia divinitus excitata, vers. 10.

SECUNDO, partem priorem exponit Propheta, *primo*, recensendo causas ex parte Moabitarum, quae sunt: ferocia ex prosperitate hactenus continuata, 11, 12; fiducia

in praesidio idoli Chamos, 13; presumptio de fortitudine bellica, 14; contra quas, *secundo*, punit a Deo decretum, erant, devastatio regni, occupatio urium, interitus ei vinum, 15, 16; destructio omnis gloriae, securitatis et tranquillitatis gentis, commiseratione digna, 17-20; desolatio pervariens agros et oppida, regnique viris exhauriens 21-25.

TERTIO, alteram partem similiter evolvit, *primo*, ita rursus causas ex parte Moabitarum describens, scilicet: insurrexerunt contra Deum rebellionem, 26; insolentiam in duorum derisionem, 27; jactantiam virium arrogantiam, 29, 30; frequentatam idololatriam, 33; contra quas *secundo*, punit a Deo decretum, erant, dispersio ex loco in deserta, cavernas lateritias, et oram maritimarum 38, 32; calamitas gravissima, cum lacta communi genti et frisione hostium conjuncta, 31, 39; executor constituta colerimus, rapacissimus, et potentissimus, qui urbe occupat regnumque penitus extinguit, 41, 42; similia spe evadendi interitum vel captivitatem, 43-46; a qua tamen in patriam olim restituendos Moabitas promittit Deus, 47.

in summo ore foraminis. 29. Audivimus superbiam Moab: superbus est valde; sublimitatem ejus, et arrogantiam, et superbiam, et altitudinem cordis ejus. 30. Ego scio, ait Dominus, jactantiam ejus: et quod non sit juxta eam virtus ejus, nec juxta quod poterat conata sit facere. 31. Ideo super Moab ejulabo, et ad Moab universam clamabo, ad viros muri fictilis lamentantes. 32. De planctu Jazer plorabo tibi, vinea Sabana: propagines tuas transierunt mare, usque ad mare Jazer pervenerunt: super messem tuam, et vindemiam tuam, prædo irruit. 33. Ablata est lætitia et exultatio de Carmelo, et de terra Moab, et vinum de torcularibus sustuli: nequaquam calcator uvæ solitum celeuma cantabit. 34. De clamore Hesehon usque Eleale, et Jasa, dederunt vocem suam, a Segor usque ad Oronaim vitula cernante: aquæ quoque Nemrim pessimæ erunt. 35. Et auferam de Moab, ait Dominus, offerentem in excelsis, et sacrificantem diis ejus. 36. Propterea cor meum ad Moab quasi tibia resonabit: et cor meum ad viros muri fictilis dabit sonitum tibiariarum; quia plus fecit quam potuit, ideoque perierunt. 37. Omne enim caput calvitium, et omnis barba rasa erit: in cuneis manibus colligatio, et super omne dorsum cilicium. 38. Super omnia tecta Moab, et in plateis ejus, omnis planctus: quoniam contrivi Moab sicut vas inutile, ait Dominus. 39. Quomodo victa est, et ululaverunt? quomodo deiecit cervicem Moab, et confusus est? Eritque Moab in derisum, et in exemplum omnibus in circuitu suo. 40. Hæc dicit Dominus: Ecce quasi aquila volabit, et extendet alas suas ad Moab. 41. Capta est Carioth, et munitiones comprehensæ sunt: et erit cor fortium Moab in die illa, sicut cor mulieris parturientis. 42. Et cessabit Moab esse populus: quoniam contra Dominum gloriatus est. 43. Pavor, et fovea, et laqueus super te, o habitator Moab, dicit Dominus. 44. Qui fugerit a facie pavoris, cadet in foveam: et qui condescenderit de fovea, capietur laqueo: adducam enim super Moab annum visitationis eorum, ait Dominus. 45. In umbra Hesehon steterunt de laqueo fugientes: quia ignis egressus est de Hesehon, et flamma de medio Seon, et devorabit partem Moab, et verticem filiarum tumultus. 46. Væ tibi, Moab; perististi, popule Chamos: quia comprehensi sunt filii tui, et filia tuæ in captivitatem. 47. Et convertam captivitatem Moab in novissimis diebus, ait Dominus. Huc usque judicia Moab.

1. AD MOAB, — scilicet dirigitur sequens propheta. Moab, regio est et urbs, hebraice dicta *Ar*, et graece *Aroopolis*; hic agitur tam de urbe, quam de tota provincia; hic pars est Arabie Petrae: hæc enim Moabidem, Hamream, Amalecitem et Cedar ambitu suo complectitur, ait Adielhemius.

NABO. — Erat civitas Moab in tribu Ruben, *Numer.* xxxii, 37; est etiam nomen montis et idoli Chaldaeorum, *Isaia* xlvi, 1. Nabo hebraice significat oraculum, quod quia erat in hac urbe, ideo dicta videtur Nabo; idcirco eam primo loco in clade ponit, *q. d.* Tu Nabo ex falso tuo oraculo promististi tibi cæterisque urbibus Moab pacem et immunitatem a Chaldeis; ideo falsitatis argum te, tumque idolum; ac te primum tradam Chaldeis, deinde cæteras urbes Moab. Ita Sanchez (1).

VASTATA EST, — vastabitur: omnia enim hæc præterita, propheticè pro futuris capiuntur.

(1) Nabo ac pleræque quæ mox memorantur, urbes Moabitum *Cariatium, Hesehon, Dibon, Aroer, Bethmoan, Jazer, Sabana*, Rubenitarum, Galitarum olim fuerunt (vid. *Numer.* xxv, 2. 34-38); his vero per Assyrios deportatis, a Moabitibus occupatae.

CARIATHAIM. — Urbs est Moab in tribu Ruben; *Num.* xxxii, 37, ubi gigantes habitant, *Genes.* xiv, 5. Tempore S. Hieronymi (uti ipse testatur in *Locus Hebr.*) christianis omnibus florens vocabatur Cariatha, erantque in decimo miliario juxta Medabam urbem Arabie. Dicta est *Cariatium* in duali, *q. d.* Dux urbes: videtur enim duplex fuisse civitas, uti est Roma, Praga, Cracovia, aliæque multe. Sic *Cariatthiarum* dicta est, quasi civitas sylvarum: *Cariatthi-Septer*, quasi civitas quatuor, scilicet Patriarcharum, puta Adæ, Abrahæ, Isaæ et Jacob, qui ibidem sepulti sunt, ait ex Hebræis S. Hieronymus in cap. xvii *Matth.*, et Lyranus, Hugo, Abulensis in *Josue*, cap. xiv, 15.

CONFUSA EST FORTIS. — Hebraice, *confusum est refugium*, scilicet urbs Cariatthaim; ad quam tempore belli, vicini confugere solebant, ob ejus munitionem.

2. NON EST ULTRA EXULTATIO IN MOAB CONTRA HESERON. — Hebraice, *de Hesehon*, quod scilicet olim fuerit urbs celeberrima Seon regis Amoræorum, quia destructur; unde de ea Moab

gloriarî non poterit. Ita Septuaginta et Vatablus. Secundo et potius, cum Pagnino, Chaldæo, Lyrano, Hugone et Sanchez, aliter hæc dispungenda sunt, scilicet hoc modo: Non est exultatio in Moab: contra Hesehon cogitarunt malum, scilicet Chaldæi. Hesehon enim erat urbs in Moab: unde de ejus malo et clade Moabite exultare non poterant, sed dolere et lugere. In Hebræo est pulchra pronomasia, contra Hesehon, id est cogitationem, machinationem, חֲשֵׁבִי chasbevi, id est cogitarunt malum, sese invicem ad excidium et spolia Hesehon excitantes, et dicentes: « Venite, et disperdamus eam de gente, » id est de gentibus, ut scilicet amplius inter gentes non existat, ut non sit ipsa gens inter alias gentes. Hæc eadem de Moab prædixit Isaia, cap. xv et xvi, ex quo multa hic deprompsit Jeremias, vel potius per ejus os iteravit Spiritus Sanctus, ut prophetiam suam et Isaia confirmaret.

ERGO SILENS CONTIGESCES, — scilicet tu, o Hesehon: ita Theodoretus, Rabanus et Lyranus; sed Chaldæus, Vatablus et Pagninus accipiunt *et silens*, ut nomen proprium alterius urbis, quæ hebraice vocatur *Madmen*, id est silens, *q. d.* Tu quæ a silentio vocaris Madmen, ad silentium et solitudinem redigetur.

4. ANNUNTIATE CLAMOREM PARVULIS EJUS, — id est prædixit pueris ejus fore ut clamet: pueri enim in adversis et excidiis ejulant et clamant præ aliis omnibus, præsertim cum vident parentes occidi, vel a se in captivitatem abduci.

5. PER ASCENSUM ENIM LUITH, — *q. d.* Moabite qui fugiunt Chaldæos, ascendent flentes in Luith locum exedsum, ut ibi tui esse possint. Ita Lyranus et Vatablus. Aliter S. Hieronymus, Rabanus et Hugo, *q. d.* Per Luith clivum, Moabite flentes captivi abducentur in Chaldæam: hi enim putant esse oppidum. Ita Eusebius.

6. FUGITE, — o Moabite! ERATIS QUASI MYRICE, — id est humiles, abjecti, steriles, mesti et solitarii: vide dicta cap. xviii, vers. 6. Sic S. Antonius, Paulus, etc., fugerunt in desertum ob persecutiones vel Decii et tyrannorum, vel amicorum et mundi, ibique laterunt quasi myrice.

7. ET IBI CHAMOS IN TRANSMIGRATIONEM. — « Chamos » idolum fuit Moab, cui Salomon rex fanum ædificavit, *III Reg.* xi, 7. A Chamos multi deducunt Graecum *χάμος*, qui deus fuit temulentiae, scilicet Bacchus apud Philostratum; unde *χάμος* significat lascivire, et *χάμος* vocantur cantiones et saltationes lascivæ; et Latium *comessari*, et comedia, atque tragodia, inventa sunt in Icario urbe Atticæ, idcirco ipsius vindemiam tempore: unde et trycondia ab initio fuit appellata. *תְּבַרָה* cuiusvis significat vindemiam, et *תְּבַרָה* vindemiare.

Fortis Chamos, ut notat Stuckius, lib. 1 *Convent.* cap. x, a Syrochaldæo *כָּמַס kamás*, id est occultare, latitare, deducitur, ut intelligatur Bacchus *כָּמַס*, sive qui noctu sacra faciebat per

comestiones, et consequentes effrenes libidines, teste Plutarcho et Pausania, quo alludit Apostolus *Rom.* xiii, 13: « Non in comestationibus, et ebrietatibus, sed sicut in die honeste ambulemus. » Hinc quoque *χάμος* dicebantur, qui coronati & bene poti in alienum convivium irruerant non sine tibicine.

Secundo, Christophorus a Castro, Chamos idem vult esse cum Beelphegor, id est deo aperitionis vel pudicitiae, qui voce nonnihil detorta Priapus dicitur, diciturque Chamos, id est quasi palpans aut contrectans. Erat Beelphegor imago viri nudi, qui habebat pellem mortui in ore; quo significabat non esse remedium mortalitatis; nec naturam fugientem relinere posse, nisi per os cibum et potum materia libidini et generationi subministraretur, per quam natura fugiens quasi tenetur et propagatur in prole. Hujus cultus erat in comestationibus et effreni libidine, et exercebatur per sacerdotes metretices, *Osse*, cap. xiv, quarum princeps fuit Macha mater Assa, quam Assa amovit, et Priapus evertit, *III Reg.* xv, 13. Verum de Beelphegor fuisse egi *Numer.* xxv, 3.

Nota: In Hebræo pro Chamos scribitur Chamis, quasi per contemptum deuretur et resectetur ejus nomen, quod jam captus sit et confusus, et, ut Galli dicunt, *Camis*, utpote cui imperium, vires et opes sint adem.

9. DATE FLOREM MOAB. — Est ironia, *q. d.* Videte ut Moab floreat opibus et gloria; floribus ergo eam redimite, coronamque floridam capiti ejus imponite, imo ipsa genio et ventri indulgens coronet se rosis: sed scilicet eam cum suo flore desolandam, capiendam et egressuram in captivitatem. Ita Rabanus, Hugo et Lyranus. Vel date florem Moab, ut sciat tam brevi se ad nihilum redigendam, quam brevi marcescit flos. *Isaia* cap. xl, vers. 6: « Omnis caro fœnum, et omnis gloria ejus quasi flos agni. Exsiccatum est fœnum, et cecidit flos. » Talis nimirum est omnis terræ splendor, pompa et gloria: nam in celo dumtaxat est solida, constans et perennis decus, voluptas et gloria. Huc accedit expositio Sanchez, quæ talis est: Quantumcumque in amano et irriguo loco sit Moab, floreatque ac nitescat ab ubertate patria, florens tamen et nitidus abripitur in alienum solum: « et civitates ejus » prius florentes et laute, « desertæ erunt, » squalentes et vastæ, ut nullus illas prorsus inhabitet. Nimirum in rebus et opibus humanis verissimum est illud Seneca, *epist.* 39: « Sic segetem nimia stermit ubertas; sic rami onere franguntur; sic ad maturitatem non pervenit nimia fecunditas. Idem animis quoque evenit, quos immoderata felicitas rumpit. » Hic sensus congruus est et plausibilis. Ex eo enim dicimus, tunc maxime vicinas esse urbes cladi, et homines tribulationi et cruci, cum maxime gloria, opibus et deliciis florent: sicut Moab florens et rosis se coronans, vicinissima erit excidio. Nimirum « fortuna vitrea est: tam splen-

det, frangitur. » Ratio est, quia rota fortunæ similis est rote naturæ, quæ ab auctore suo ita inlita est, ut semper gyret in orbem, cumque in vi culmine est et summa perfectione, tunc rotando descendat, et tendat ad finem. Itæ rotam maturima sunt, presunt; flores cum plenissima marcescunt; animalia cum iustiam habent staturam et statum, ad senium et interitum declinant. Sol enim in meridie est altissimus, mox declinat ad occasum; cum est in solstitio æstivo, declinat ad hiemem. Idem ergo est imperiorum, orbium, principum, hominum circulus, periculis, terminus et occasus.

Secundo, R. Kimchi, Pagninus et Vatablus sic vertunt: *Date alam Moab, quia volando volabit, scilicet in captivitate; aut ut eam evadat, celerime fugiet, et quasi avolabit.*

Tertio, Chaldaeus vertit: *Auferte coronam a Moab, et scilicet date eam Chaldeo. Hebraeus enim פָּרָשִׁים, primo, florem; secundo, alam; tertio, coronam significat. Noster optime cum Aquila et Symmacho vertit, florem.*

Quarto, Septuaginta vertunt: *Date signa Moab, scilicet imminenti exidii, q. d. De eo monete eam, atque ut credat, ejus signa proferte: vel, ut Theodoretus, date, id est ponite signa per solitudinem, ut sciat Moab via per eam fugere debeat.*

Quinto, alii sic explicat, q. d. Sicut sponsa floribus coronata ducitur ad sponsum, ita tu, o Moab, orna te marito tuo, scilicet Chaldeo, sed hosti immani.

Sexto et melius, a Castro sic explicat, q. d. Coronis floribus et odoribus, o Moab! te et tuum funus adorna, quia in Chaldaea sepelietis et morietis: solent enim divites coronis et omni pompa suorum funera exornare. Hic sensus, uti et primus, æsteris aptior est et planior. Unde Syrus et Arabicus vertunt: *Date coronam Moab, quia destructione destruetur, et omnes civitates ejus in desertum erunt, præ inopia incolæ.*

Ubi nota: Solebant Gentiles mortuorum corpora floribus et coronis redimire; imo si quis virtute sibi coronam aliquam peperisset, eadem etiam mortuus solebat condonari, idque ex permissu legis duodecim tabularum, quæ exstat apud Plinium, lib. XXI, cap. iii, et Ciceronem, lib. II *De Legibus*; atque ita in funere Scipionis factum esse testatur ibidem Plinius: « Populus, inquit, funus locavit, quaque præferbatur, flores et prospectu omni sparsit. » Idem factum in funere filie Virginii, tradit Halicarnassus, lib. XI: « Edibus, inquit, exsiliabant mulieres et virgines, casum illum lugentes (erat enim occisa a patre, ne a Clodio violaretur), atque aliae flores et coronas in lectum jaciebant. » Idipsum de funere Bruti narrat lib. V. Unde Clemens Alexandrinus, lib. II *Strom.* cap. viii: « A turba, inquit, et negotio remote securitatis signum est corona: quare et mortuos coronant. » Pluribus idipsum ex

Livio, Capitolino, Ovidio, Herodiano et Virgilio probat Lipsius ad cap. XIV Taciti.

Verum hunc ritum coronandi mortuos repudiaverunt primi et prisci christiani, eo quod nihil cum gentilibus commune habere velent. Unde contra eum Tertullianus scripsit *De Corona militis*, et Minutius Felix in *Octavo*: « Nec mortuos, inquit, coronamus. Ego vos in hoc magis miror, quemadmodum tributis examini aut non sententi coronam; cum et beatus non egeat, et miser non gaudeat floribus. » Ita ipsi in odium gentilismi, et ad vitandum periculum relapsus in idololatram: quod quia jam cessat, hinc solemus funera Doctorum, Virginium, Martyrum, etc., coronare floribus. Ita narrat Palladius in *Lausiaca*, cap. XXXIX, de mulieribus religiosis Tabennæ-olis viventibus secundum institutum S. Pachonii: « Si virgo, inquit, obierit, relique virgines cum eam ad sepulcrum connaverint, offerunt, et eam ponunt ad ripam fluvii. Trajicientes autem fratres cum palmis et ramis olivæ, et psalmodiis, eam transmittunt, et in suis monumentis sepeliunt. »

10. MALEDICTUS. — Est asylus: festive enim per exaggerationem vocat eos benedictos, qui operi sancto et benedicto justitiæ divinæ, puta exidii impiorum Moabitarum, quoquo modo, etiam materialiter tantum, cooperabantur; reuantes vero et pigros in hoc opere, vocat maledictos. Loquitur enim in genere, abstracto ab hujus vel illius Chaldee tyrannide, tantumque spectat opus hoc in se, prout est opus justitiæ divinæ: sic enim in se sanctum est, et quicumque illi cooperantur, sancti sunt et benedictione digni: milites vero et lictores qui ei cooperari reuunt, iniqui sunt et maledictione digni. Sic Cyrus puniens et everiens Babylonem, itaque peragens reipsa justum Dei contra eam iudicium, vocatur beatus, *Psal. CXXXVI*, 8: « Filla Babylonis misera: beatus, qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis. Beatus, qui tenebit, et allidet parvulos tuos ad petram. » Vide *Can. XXXVI*.

Secundo, proprie et particulatim, « maledictus est, » scilicet si sciat hanc esse Dei voluntatem, ut Chaldae potuerunt scire ex hac propheta Jeremie et aliorum: « qui facit opus Domini, » id est vastationem Moab, quam Dominus decernit et imperat (sic eadem Chaldaeorum vocat opus Domini, cap. L, 23) « fraudulenter » (ita legendum cum Romanis, Hebræo et Chaldeo, non negligentibus, licet ita vertant Septuaginta, sed idem significant: miles enim vel servus, qui negligenter opus duce vel hero præceptum peragat, fraudulenter agit: defraudat enim herum suo jure et herum), ut scilicet fingat se velle occidere Moabitas, et interim ob lytrum vel aliam causam eis pareat, unde explicans subdit: « Maledictus qui prohibet gladium suum a sanguine. » Præclare Aristides, hymno in Jovem: « Ignavia, ait, in rebus

divinis est nefaria. Sin « opere tanto » crimis infiores, facile per argumenti naturam excusabuntur, ut qui non ultro desiterimus, sed necessario victi sumus; præstat autem ridere a diis si opus sit, quam reprehendi. »

Hinc patet quod, si Chaldae cognita hæc Dei voluntate bona fide tollos se ei conformassent, studissentque illam tantum exsequi, non peccassent, imo recte et pie egissent, vastando Moabitas: verum quia ipsi non tam Deo, quam suæ ambitioni et avaritiæ servierunt, in ejus et aliarum gentium exidii: hinc tyranni fuerunt, ideoque pariter et ipsi traditi sunt gladio Cyri et Persarum, ut audiamus cap. I.

Tropologicè maledictus est, qui hostes suos, scilicet affectus pravos, mortificationis gladio non insequitur, non credit, sed vivere palitur et dominari. Illi enim sunt hostes Dei, æque ac animæ proprie, quam, nisi occidantur, occidunt. Maledictus ergo est qui cæde pravaram cupiditatem (quæ crudeliores sunt hostes, bellumque crudeliter gerunt, quam Moabite) mortificationis gladium minime creantat. Hic enim gladius cupiditatis truncans, non solum de illis ipsis, sed etiam de demone triumphum agit. Demones enim per cupiditates nostras non oppugnant; unde S. Augustinus, lib. *De Agone Christiano*, cap. II: « Ibi, inquit, vincuntur inimice potestates, ubi vincuntur cupiditates. »

Rursus S. Gregorius, III part. *Pastor.* admon. 26: « Maledictus, inquit, qui prohibet gladium suum a sanguine: gladium quippe a sanguine prohibere, est prædicationis verbum a carnalis vite interfectione retinere, de quo rursus gladio dicitur: Et gladius meus manducabit carnes. » Notent hoc concionatores, qui vita populi non castigant, sed dissimulant aut etiam palpant.

Denique proprie iudeis, magistratibus et prelati dicitur: « Maledictus qui prohibet gladium suum a sanguine. » Nam, ut ait B. Petrus Damianus, *epist.* 11, cap. III: « A sanguine gladium suum prohibet, qui se ab inferenda reprobis illusione digna coeret: facti siquidem culpam habet, qui quod potest, negligit emendare. » Idque probat exemplo Heli, qui mortua Deo punitus est, eo quod non satis severe castigasset peccata filiorum.

Audi sapientem morionis sententiam. Superiori sæculo ad Ludovicum XI, regem Franciæ, venit quidam perpetrati homicidii reus, veniam criminis petens. Rex facti enormitatem considerans, quodque jam tertio impune eadem commisisset: « Equid, ait, tu rursus veniam postulas? jam tertium homicidium perpetrasti. » Id audiens regis morio: « Quid, inquit, Domine, tertium? imo primum duntaxat est, quod hic perpetravit; secundum et tertium tuum est: quia si primum non condonasses, reliqua non perpetrasset. » Præclare ergo fecit alter, scilicet S. Ludovicus, rex Franciæ; postulaverat ab eo quispiam homicida faci-

noris condonationem: rex annuerat; at paulo post orans, incidensque in illum versum psalmi CV: « Beati qui faciunt justitiam in omni tempore; » profusus eam remissionem revocavit, dicens: « Princeps, qui cum crimen punire possit, illud non punit, non minus coram Deo reus est, quam si ipse perpetrasset. » Memorabile quoque est quod legitur in *Vita Jacobi Carcariensis principis Patavii*. Hic moriturus quosvis admisit, qui queri de se vellent. Venit cum aliis unus, qui arroganter penam quam ob remissionem capitis damnationem acceperat, sibi restitui postulavit, tanquam contra justitiæ ordinem datum. Cui princeps generosa voce: « Si tunc justitia in te reddita fuisset, nunc, quod injuste facis, queri de me non posses. Nullius ergo peccati mihi conscius sum, nisi quod mitius quam merueras, fueris mulctatus. »

11. FERTILIS FUT. — Hic causam cladis assenat, scilicet fertilitatem, indeque lasciviam omnemque luxum. Eandem causam calamitatis Belgicæ jam per quinquaginta annos scimus et vicimus. Comparat Moabitas vino, terram eorum dolo, pacem et abundantiam rerum factibus, mores eorum supiori et odori vini, q. d. Sicut vinum, præsertim forte, quale est in regionibus calidis, quædam in suis residet factibus, suum fortem, ausleram et feculentum sporem refinet et odorem; sed ut eum mutet, et fiat purius, suavius et delicatius, de vase in vas aliud transfunditur: sic Moabite in sua regione haecenus resederunt in summa pace et opulentia, nunquam capti vel abducti, ac consequenter in germania sua superbia, solitissime peccatis, præsertim Sodome et Gomorrhæ, cui vicinissimi sunt, remanent quasi factibus; feces enim sunt otium et tranquillitas, ait Vatablus; et, ut Hugo, vitia et delicia; et, ut Chaldaeus et Lyncus, divitiæ, quia sicut vinum fæce, sic regna divitiis conservantur. Proprie vero, ut Sanchez, factus sunt locus ipse natalis, sive patria, quæ mater appellatur, æque ac factes vini. Hic enim locus Sodome vicinus, tot flagitiis infectus aliquid tetram et Sodomiticum exhalabat in Moabitarum mores.

12. ET (ideo) MITAM EI ORDINATORIS (qui legum culas aut dola ordine solent disponere, puta viatores, ut vertit Vatablus), ET STRATORES, — non qui lagenas confringunt, et fragmenta culant et sternunt, uti voluit aliqui; sed estratores, id est qui solent prosternere aut inclinare dola, ut vinum ex uno in aliud fudant. Unde Septuaginta vertunt: *Declinatores qui eum declinabant; et Hebræa habent: יְסוּסֵי יַעֲרֵי יִשְׂרָאֵל יִסְּוּוּ, id est transigratores, et transigrare faciunt eum; id est transusores, et, ut ita dicam, transvasatores, qui transfundunt eum ex uno vase in aliud. Per hos intelligit Chaldaeus, qui Moabitas ex Moab in Chaldaeam, quasi in aliud dolium traxerunt, ut ipsi ibi humiliati et afflicti, novum sporem, ut ipsi nos motes, novam animi demissionem, novam Dei cultum induerent; unde sequitur: « Et vas*

ejus exhaurient, » id est urbes Moab, incolis in captivitate abduci, evacuantur.

ET LAGUNCLAS EORUM COLLIDENT. — Id est urbes eorum destruant; pro eodem enim capit vasa at laguneulas, *g. d.* Postquam vinum transfuderint, vasa in quibus erat confringent, hoc est, postquam Moabitas ex urbibus abduxerint, urbes ipsas vastabunt ac diruent, inquit Maldonatus et Vatablus.

Sic tropologica, ut quis innovetur, subinde domum, urbem, regionem mutare debet, ut cum cenebitam, socium, aut aliam proximam peccandi illecebram domi habet, quam deserere debet. Aptè quoque hæc transferas ad innovationem, que fit transendo ad Religionem.

13. ET CONFUNDETUR MOAB A CHAMOS. — quia videtur se a Chamos non posse defendi, qui cum eo trahatur ignominiose a Iudibrium in Babylonem: sicut Israelitas a captivitate Assyriorum tutari non poterunt vituli aurei, quos exexorant et celebrant in Dan et Bethel. Meminit Bethel præ Dan; quia Bethel celebrior et sanctior erat locus, consecratus a Jacobo patriarcha, *Genes. xxviii, 18*; ideoque peccatum et idololatria ibidem commissa a Judæis, erit scelerator; faciebant enim ex Bethel, id est domo Dei, Bethæza, id est domum idoli et diaboli, ut ait Osæ, *cap. iv, 13*, uti et faciunt heretici et apostatæ nostri.

15. CIVITATES ILLIUS SUCCIDERUNT. — Ita Romana; alii, ut Plantinus, legunt *succiderunt*, itaque legendum videtur. Hebraice enim est *ascenderunt*, scilicet per ignem et fumum in cælum, id est evanuerunt in favillas et auras. Nota: Hebr. pulchra est antithesis, « civitates » ejus quasi *cherem* et *anathema*, id est quasi hostia peculiaris justitiæ divine, oblata et succensa ascendit in cælum; « juvenes » vero superbi et tumidi descendunt ad hancanem et mortem, indeque ad sepulcrum et infernum.

Alter Maldonatus: « Civitates, » inquit, id est populus in bellis, ascendit in captivitatem; « juvenes » vero militares ac bellicos descendunt ad gladium.

17. CONSOLAMINI EUM OMNES. — Ex consolatione prævium lætum intelligit, *g. d.* Tanta erit Moab vastitas et lætus, ut omni omnium consolatione indigeat. Est metalepsis.

QUI SCITIS NOMEN EJUS, — qui habetis eum eo notitiam et amicitiam. Sic Christus ait: « Ego cognosco, » id est amo et curo, « oves meas; » et vice versa, « nescio vos, » id est sperno, negligo vos. Potro consolationis formam prescribit, dicens:

DICITE: QUOMODO CONTRACTA EST VIRGA FORTIS, FACILIS GLORIOSUS? — Idem est baculus et virga, *g. d.* Quomodo contractum est sceptrum, id est regnum gloriosum Moab? In voce *fortis*, latet ironia, *g. d.* Moab jactabat se fortem et invictum, sed Levi Chaldaeorum flatu prostratus, ostendit quam fuerit debilis et infirmus.

18. HABITATIO (O POPULE, QUI HABITAS IN) DIBOS (1). — Quod interpretatur *fluens*, ait S. Hieronymus, vel *sufficiens intelligens, g. d.* O popule Dibon, qui ante gloriabaris de copia aquarum et sapientie jam luce ac sede in sid et summa desolatione ad oblivione, quasi myricæ in deserto, uti dixit vers. 6. Addit Isaias, *cap. xv*, aquas hibernæ fœdanda esse civium sanguine.

Sic Deus irrogat penam culpæ congruentem, atque gloriant de litteris, earum ignorantiam; diviti paupertatem; superbo contumeliam; lascivo cariores; guloso et luxurioso morbos et cruciatu infligit.

VASTATOR MOAB, — id est Nabuchodonosor, qui vastavit Moabitas.

20. CONFUSUS EST MOAB. — Hæc est responsio Moabitarum fugientium, ad interrogationem civium Aroer, que precessit.

21. JUDICIUM. — Vindicta Dei venit ad urbes non tantum montanas, sed et campestris Moab, que enim sequuntur usque ad vers. 23, nomina sunt urbium Moab.

23. CORNU MOAB, ET BRACHIUM, — id est fortitudo, potentia, gloria et regnum; quia robur et imperium animalium est in cornibus et armis sive brachiis. Hæc enim pugnant et manus conserunt militibus.

25. INEBRIATE EUM (2), *g. d.* — O Chaldei! propinate Moab calicem furoris Domini, quasi hircos et executores justæ Dei vindictæ; vino ire et ulionis Dei eum implete et inebriate, hinc est afflictionibus ita eum implete, ut quasi chirus vomere cogatur omnes opes et gloriam suam, utque volutet se in suo vomitu, præ afflictione et dolore manus pedesque terræ allidendo, itaque allis sit risu, uti ebrii et vomentes a sobriis rideri solent. Forte perstringit Moabitarum crapulam usque ad vomitum. Alludit ad *Job xx*: « Divitias, quas devoravit, evomit, et de ventre illius extrahet esus Deus, et erunt in derisum. » Causam subdit: « Fuit enim in derisum tibi, Israel, » *g. d.* Quia tu, o Moab! derisisti Israelitas cognatos et vicinos tuos, cum ab hostibus vastarentur, quod inter fures reperisses eum » [Israellem], id est instar furis,

(1) « Descende de gloria, et sede in siti. » *Sicut* opponit *glorie*, augendo afflictionem, quasi dica: non tantum eris ignominiosa, sed et rebus necessariis egenis in captivitate. C. B. Michaelis lætum iudicari putat, in quo non tantum a cibo, sed et omni potu abstinetur, *cell. Jan. iii, 7*. Schindler et J. D. Michaelis sitis mentionem hinc ideo fieri putant, quod Dibon, quam allucuntur, ad Arnonem sita optimis apud abundaret; et *Isaie* *cap. xv, 9*. (Rosenmüller.)

(2) « Quoniam contra Dominum erectus est, » Terram nempe Israeliticam non solum occupando, sed etiam gloriando contra Jovam, tandem aliquando reddita sibi esse, erepta olim ab Israelitis. Nempe periret urbes, quarum hic mentio fit, ante Sichonem bellum et victoriam, fuerunt Moabiticæ, diu deinde Israeliticæ, Israelitis in exilium abductis, denno Moabitis occupantibus cesserunt. Confer *Judic. xi, 42*, ubi Camosus Jovæ opponitur. (J. D. Michaelis.)

qui, cum in furto deprehenditur, ridetur et ostentari habetur: ita tu risisti Israellem. Ita Chaldaeus, Vatablus et alii (1).

Nota: « Allidet manum, » id est, inquit flugo, flabans et Lyranus, habebit colligatam manum, id est potestatem et dominatum. Alii, *g. d.* Præ nimio dolore manum ad manum complodet. Sed aptius est quod dixi, scilicet allidet manus pedesque terræ, volutando se in suo vomitu, id est in sua terribili clade et punitione, in sua horribili afflictione et cruciatu: solent enim ebrii et vomentes præ angustia, manus non tantum complodere, sed et allidere terræ, pulsare lectum aut sedem, versare se in omnem partem, et alia angoris et doloris signa edere, juxta illud *Job xx, 22*: « Cum salubus fuerit, arciabitur, æstuabit, et omnis dolor irruet super eum. »

28. REINQUITE CIVITATES, — *g. d.* Cogemini, o Moabites! relinquere civitates, et habitare in rupibus et cavernis, esaque profunde ingredi, ut ibi lætatis quasi columbe: hebraice enim est, *trans os foveæ*, id est in ulterioribus cavitatibus cavernæ (2).

Secundo, « habitate in petra, » sic accipi potest, *g. d.* Fugite ad urbem Moab, que petra dicitur; quia in petra et altissimo monte sita, ideoque munissima et ab hoste tutissima est.

Sic tropologica, e mundo fugiendum est ad

(1) *Vers. 27.* « Fuit enim in derisum tibi Israel, quod inter fures reperisses eum. » Sunt qui ita capiunt, tibi nihil furans est, ut causam habuisses deridendi Israellem. Ita et J. D. Michaelis: « Tibine nocuit, aut aliquid pudenti sceleris contra vicinos commisit quod malis ejus tamen impulerit illudis? Nempe pleraque urbes Rulerantur olim fuerant ante Sichonem bellum Moabitarum, et aeterno jure, nullo postliminio, a Moabitis ut suas estimabantur. ... Spectat hinc perpetua Moabitarum cum Israelitis de urbibus a Sichone occupatis, » *div. is. israelitica occupaverunt Moabite, non Israelite Moabitica.* (J. D. Michaelis.)

(2) Hoc Gussatus in *Lexico*, pag. 573, eo refert, inquit Rosenmüller, quod columba non directe et regione orificis ponere solent nidum, sed ad alterum latum orificis hinc et illinc; unde qui peristereones struunt, cellularum cœnstras non in eorum medio, sed in latere faciei extremi spatium nudi collocaunt suppetat. Chaldaeus intelligit de columba de turre sua descendente, ut se in fovea aliqua occultet. Sed magis, ut recte Grotius notat, antecedentibus convenit, similitudinem spectare columbam, que pro metu insidientium nidum sibi querit in aliquo latere scissæ rupis. Ita *cantic. ii, 14. Cf. Ezech. vii, 16*. Apposite Becharius, *Uteroz.*, part. II, lib. I, cap. III, tom. II, pag. 646, comparat illud Homeri *Iliad. ç, 495*:

ὄρνις ὅς τε πέλας
ἐν γάστρον ἔσθ' ἄρκεος ἀλάν ἀσιππατο πύργου,
Fugit ut columba, que ab accipitro volavit in cavernam pennis, in antrum. Quamvis etiam extra metum columbas in antris nidificare, dicit Virgilius, *Æneid. V, vers. 219*:

Qualis spelunca subito commota columba
Gaii domus, et ducos latebrosos in pulvisce nitit

Petram, id est ad Christum. Alter, *tertio*, apposte explicant Sanchez et Christophorus a Castro, ut sit ironia, *g. d.* Licet, o Moab! fugias ad rupes et speluncas quibus abundas; inde tamen te extrahent Chaldei, qui ut feroces prædeque inhiamus canes venatici, te quasi leporem, inadsequaque scrutabuntur (3).

30. EGO SCIO, etc., JACTANTIAM EJUS. — Hebraice עברתי *ebrato*, id est iracundiam ejus. Superbia enim facit homines iracundos et contumaces. Ita Vatablus.

QUOD NON SIT JUXTA EAM (scilicet jactantiam) VIRTUS (id est fortitudo et vires) EJUS, — *g. d.* ait Theodoretus: Plus se jactat Moab quam possit facere. Tales et hodie multos videmus, qui « in pace sunt leones, in prælio cervi. » Vide *Isaie xvi, 6*.

R. Joseph Kimchi verit, *novi transgressionem*, id est impregnationem et incestum, ejus, scilicet quod natus sit Moab ex Lof per incestum cum filia: videre enim suum ortum, villa et miseria, est remedium ad retardandam superbiam.

NEC JUXTA QUOD POTERAT CONATA SIT FACERE, — *g. d.* Non consideravit quid posset, quid ferrent humeri; sed plus conata est facere quam prestare poterat.

31. MURI FITILIS. — Hebraice חרש קרר *har cheres*, videtur esse nomen proprium urbis in Moab dicitur *Kir*, id est paries vel murus, de qua *Isaie xvi, 7*; ita Septuaginta, Vatablus, Pagninus et alii: cui oppositum est *cheres*, id est fitilis, qui muros habebat fitiles, et, ut Isaias ait, *coctiles*, id est latericios, quales pauca urbes in ea regione, utpote saxosa, habuerunt. Unde et *IV Reg. iii*, captis caeteris urbibus, dicuntur soli intacti mansisse muri fitiles, id est *har cheres*, urbs habens muros latericios, *g. d.* Quantumcumque fortis sis et latericia, evertenda tamen es a Deo, cui nihil, quantum forte, resistere potest.

Alii censent Moabitas in genere « cari viros muri fitilis, quia latericis muris cingebatur. Ita Maldonatus (4).

32. DE PLANCTU JAZFR, — *g. d.* Fletu simili fle-

(3) *Vers. 29.* « Audivimus superbiam Moab, » etc. Verba hæc Dei esse plures putant. Malinus pro valis verbis habere, qui nomine omnium loquatur, quasi diceret: omnium ore celebrata est Moabi superbia, nec est qui de ea non audivit; Deus loquitur vers. 30. Sont hæc et que proxime sequuntur ex *Isaia desumpta*; sed ita, ut que illic unico versu sequuntur, hic in duos versus sint distracta. Insolentiam et animi elationem exprobrat et Sophonias, *cap. ii, 8. Cf. Isaie xxv, 11*.

(4) Juxta Schurrerum, non Jeremie attribui possunt hæc verba, quibus sui animi sensum significaret Propheta; itaque statuendum, inquit, alios homines fingi atque in scenam produci, qui lamentantium persanam suscipiant. Brevis, post כן כן *en* cogitatione adedendum esse verbum יאמר *iamar* (dicit), seu יאמר לו *iamar lo* (dicit), ut sensus prodeat hic: Propterea ingulges voces audiantur hujusmodi, de Moab, etc. ... Sed nihil valet, inquit Rosenmüller ad vers. consimilem 36, quomodo vatem ipsæ dolore tactum existimemus, ob miseram sortem e quibus mala divino jussu denuntiat.

tui facti sū, et Jazer, defenda est fertilis vitibus, et metaphoricè hominibus, Sabama; quia æque ac Jazer vastata est, id est vastabitur a Chaldeis. Unde Septuaginta vertunt: *Juxta plantationum Jazer plangam te, vinea Sabama*, ut sint verba Prophete. Chaldeus tamen accipit quasi verba Dei, *q. d.* Sicut facti fere Jazer, ita flere te faciam, vinea Sabama. Omnes hæc urbes fuerunt Moabitarum. Notum est Hebræos urbes, præsertim optimas et antenas agris et vinetis, metaphoricè vocare vineas, et cives vitis, ut patet cap. II, 21, cap. XII, 10, *Isaia III, 14*. Sicut enim in vinea est propago palmitum et botrorum, sic in urbe est propago civium. Unde et Christus Ecclesiam vocat vineam, se vitem, christianos palmites, *Joan. XV, 3*.

PROPAGINES. — id est cives tui quos propagasti, Chaldeos fugientes, pervenerunt ad urbem Jazer, et ad illi vicinum mare Mortuum, imo ultra illud fugerunt, vel in Judæam, vel in Palestinam, vel in Ægyptum; nam aliqui civibus vel abductis in Chaldæam, nullum erat transeundum mare. Quare non recte videntur explicari Chaldæus, Hugo, Lyranus, Vatablus sic, *q. d.* Cives Sabama abducentur terrens mare in captivitatem; cives vero Jazer ad mare tantum perveniunt.

Melius explicant Maldonatus et Sanchez sic: « Propagines, » id est multitudo civium tuorum usque ad mare et ultra perveniebat, *q. d.* Nimis fertilis eras, nimis longe mittebas sementia tua, oportet te amputare; sic enim dicitur de Israele, *Psalm. LXXIX, 12*: « Extendit palmities suas usque ad mare. »

Denique S. Hieronymus per mare Babylonem accipit, ad quam abducti sunt Moabites. Verum primus sensus, uti maxime planus, ita genuinus est.

33. ABLATA EST LETITIA ET EXULTATIO DE CARMELO. — id est de loco culto et fertili Moab, qui in ubertate similis erat Carmelo monti Judææ. Ita S. Hieronymus, Pagninus et Vatablus, quia scilicet tam messem quam vindemiam Moabitarum tollent et vastabunt Chaldei. Alter Sanchez; subaudiendo enim notam similitudinis sicut, sic explicat: Sicut Judæa, ab hoste vastata, cessavit letitia de Carmelo, suo sis pariter ejus vineis et incolis, ita sublata est letitia a Moab, illa nimium quam et vini atque viri lemæ nobilitas, æque ac Carmelo, afferebat.

SOLITUM CELEUSMA. — Hebraice est: *Celeuma* non erit celeuma, *q. d.* Letum illud carmen verterit in luctum, ita Vatablus. Secundo, celeusma non erit celeusma adhortantium sese ad calcandum uvam vinumque exprimentum; sed ad fugiendum hostem advocantem. Ita R. Salomon. Tertio, celeusma non erit Moabitarum, sed Chaldæorum confortantium se ad eorum eadem, et ad conculationem messis et vindemie eorum. Ita Maldonatus. Vide cap. XXV, 30, et cap. LI, 44. Ita golorum et potorum clamor et celeusma letificæ sepe in luctum et celeusma tristitia, plaususque in plane-

tum veritum, dum extrema gaudii luctus occupat. 34. DE CLAMORE. — *q. d.* Fugientes de Hesebon urbe et fine orientali Moab, continuabunt fogam et clamorem usque ad Eleale, quæ urbs est finis occidentalis Moab.

A SEGOR USQUE AD ORONAIM VITULA CONTERANTE. — Ita Romana; supple, clamor fugientium et vastatorum audietur. Nominat hæc duas urbes, tanquam extremos et sibi oppositos terminos Moab. Segor enim erat ab Oriente juxta mare Mortuum; Oronaim ab Occidente septentrionali, hoc est ea parte quæ Assyrios et Babylonios respicit. Dicitur Oronaim in Guali, a singulari Oron, *q. d.* Duplex Oron. Erant enim due urbes conjunctæ, quarum una Oron vel Bethoron superior, altera Bethoron inferior dicebatur, *Josue cap. XVI et XVIII*. Ita S. Hieronymus et ex eo Adrichomius.

Nota: Segor, ait S. Hieronymus in *Genes. XV*, prius dicta est hebraice *Bale*, id est devoratio; doctus *Salsu*, id est terra vel continentis, eo quod, ut tradunt Hebræi, tertio terra motum sit passa et absorpta. Sic et Theodoretus, Suidas, Hugo et Lyranus. Rursum dicta est Segor, id est parva, a Lot eo fugiente ex Sodomis, *Genes. XIX, 22*.

Secundo et certius, Segor dicitur vitula conternans, id est pulchra, fortis, succulenta, perfecta, exsultans. Sicut enim in hominibus trigeminus annus est perfecte ætatis ita in pecoribus tertius. Urosbusissimus est. Ad di. S. Cyrillus in *Isaia cap. XV, 3*: « Tertius annus animantium ratione contentibus ad etatis florem, et ad maturitatem vires efficiendo sufficit, itaque eo tempore domari debent. Quamdiu ergo vitula est jugi in experta, lascivens et juvenula exsultat. » Idem docent Columella, lib. VI, cap. II, et Varro, lib. VII, cap. II. Sensus ergo est, *q. d.* Moabite, et præsertim incolæ Segor, instar vitule triennis saginati et lascivientes, jam evecti ad plenum robur, opulentiam et felicitatem temporariam, evecti sunt: habitabant enim in Pentapoli, quæ antequam conflaretur igne cælesti, erat amoenissima et fertilissima instar paradisi, ut dicitur *Genes. XIII, 10*. Segor autem præcibus Lot ab hoc igne mansi intacta, *Genes. XIX, 21*. Ita ex Septuaginta, Chaldeus, Vatablus, Pagninus, S. Hieronymus, Cyrillus et Basilus in *Isaia XV, 3*; eadem enim habet ibi *Isaia*. Perperam ergo aliqui putant, quod vitula conternans sit nomen proprium urbis, diverse a Segor.

AQUE QUOQUE NEMRIM. — Nemrim oppidulum est, ait S. Hieronymus in *Isaia XV, 6*, juxta Segor et mare salissimum sive Mortuum, indeque salis aquæ ac proinde sterilibus affluens, *q. d.* Simili sterilitate quæ est in Nemrim, punietur omnis Moab. Ita Hugo. Secundo, S. Hieronymus et Rabanus, *q. d.* Aquæ dulces ante in Nemrim, post ejus subversionem, sunt converse in amaritudinem. Tertio, ut Lyranus, aquæ Nemrim « pessime, » quæ videlicet sanguine et cadaveribus cæcorum sunt infectæ, et quia turbabuntur multitudine calcantium eas hostium, inquit Maldonatus. Quarto,

« pessime, » id est, ut hebraice, *desolata erunt*; et, ut ait *Isaia cap. XV*, « deserte, » id est perdentur et inutilles erunt, eo quod deficiat habitatio qui agros colat et rigat, ut patet *Isaia XV, 6*, qui ait: « Quia aruit herba, defecit germen, viror omnis interit, » *q. d.* ait Vatablus. Nullus locus a clade intactus in Moab relinquetur, neque quisquam in Nemrim loco irriguo habitabit; unde aquæ ejus deserte videbuntur.

Nota: Aquæ Nemrim videntur fuisse amare, ex aquis salis maris Mortui vicini, eo per meatus terre se insinuantibus, indeque vocari hebraice Nemrim, id est amare, a radice מרר *marra*, id est amarus fuit. Ut ergo has aquas dulces conservaret, ne a salis affluentibus ex mari Mortuo salsedinem contraheret, debebant acellæ medullas per quos affluentes quotannis obturare: item aquas dulces aggeribus a salis separare, et salis percolando dulcorare. Verum accolis per Chaldæos sublati, inculte, et, ut ait *Isaia*, deserte manebat aquæ Nemrim, ideoque amara, indeque pessime erant. Rursum enim salsuginem contrahabant ex aquis maris Mortui.

Hic sensus valde genuinus videtur; simulque symbolice et topologicè docet Moabitas onnesque alios qui voluptatibus indulgent, quod omnis voluptas et dulcedo, Deo vindice, eis in amaritudinem sit convertenda, sicut Deus aquas Sodomæ et Pentapolis ante dulcissimas, ob eorum libidines fecit salissimas; et rursum aquas Nemrim antea dulces, per desolationem Chaldæorum fecit amaras et pessimas. Cogita ergo, o luxuriose! tuas delicias esse aquas Nemrim, tuum mel brevi fore fel, te a dæmonibus cibandum esse absinthio, imo igne et sulphure æterno et ardentissimo. Audi et gentilem Senecam: « Ipse voluptates in tormenta vertuntur. Epulæ crudelitatem afferunt: ebrietates nervorum torporem tremoremque: libidines, manuum, pedum articulorumque omnium depravationes. »

36. COR HEUM AD MOAB (id est propter Moab) QUASI TIBIÆ (scilicet in luctu adhibite, lugubrem edet sonum) AD VIROS MURI FICILIS, — id est ad viros urbis dicte *Kir cheres*. Vide dicta vers. 31.

Nota: Veteres in luctu adhibebant tibias, quæ lugubrem edunt sonum; hinc *Matth. IX, 23*, dicitur de puella defuncta: « Et cum venisset Jesus in domum principis, et vidisset tibicines. » Sic et Ovidius:

Canlabat moestis tibia funeribus

Licet Servius in illud *Æneid. V*:

Laundumque immensa capido,

scribat pueros cum tibus, viros cum tube sonitu sepeliri solitos. Et Gellius, lib. XX, cap. II, docet veteres habuisse proprium instrumentum siliicium, id est eorum qui ad sitos, id est mortuos, canunt eorumque cadaver « no cantu ad sepulchra conitantur. Cujus forum describit Gale-

nius, lib. III *De Symptom. causis*, ubi et alia addit huic loco propria. Dicit enim viscerum rugitum cum vacua sunt, similem esse tibiæ funereæ. « Porro, ait, sunt alii (scilicet viscerum rugitus) hominibus, bombis latissimarum fibiarum non absimiles, quales habere solent hi qui tympanice, id est siliicines, nominantur. » Vides ut viscera sonitum edere possint tristem et funereum, ut ingenti dolore et gemitu commota resonent, sicut ab halitu inflata tibia, aut a plectro percussa cithara.

QUA PLUS FECIT QUAM POTUIT, — id est, quia plures congregavit divitias, quam par aut justum erat. Verba sunt Prophete qui personam et affectum hominis Moabite induit et exprimit, ut futuram vastationem ob oculos ponat.

Aliter Vatablus et alii ex Hebræo, *q. d.* Ideo lugebo, quia divitiæ quas Moab sibi comparaverat multo labore, perierunt.

37. OMNE ENIM CAPUT (Moabitarum erit) CALVITUM, — id est decalvatum, quia omnes erunt vel captivi vel lugentes: utriusque enim olim decalvabantur.

IN CUNCTIS MANIBUS (erit) COLLIGATIO, — *q. d.* Omnium Moabitarum manus vinculis colligabuntur. Hebraice est, *super omnes manus erant vinciones*; et Septuaginta, *omnes manus inciduntur*: quia scilicet ex doloris vehementia et impatientia, more veteri manus dentibus vel unguibus laniabantur; vel potius, ut vertit noster Interpres, quæ vinulorum colligatione manus inciduntur et lacera-buntur.

38. SUPER OMNIA TECTA, — quæ in Moab et Judæa, uti et in Hispania et Italia multis in locis plana sunt, ut in his sedeant et inabulent homines, uti dixi *Deuter. XXII, 8*. Hæc S. Hieronymus, ad *Santiam et Fret.*, « domata, maniana et solaria » appellat.

SICUT VAS INUTILE, — id est reprobatum: unde hebraice est, *in quo non est voluntas*, id est quod nemo vult, sed omnes reprobant.

39. QUOMODO DEJECIT CERVICEM MOAB. — *q. d.* quasi vitula conternans cervicem attolcebat, nunc « submitit tristi colla superba jugo, » ut trahat plastrum, vel arct colatque agros Chaldæorum. Loquitur de Moab in genere nunc masculino, nunc feminino: quia nunc populum, nunc regionem intelligit.

IN EXEMPLUM — terroris, ut omnes gentes videntes cladem Moab, timeant ne in eandem incurrant.

40. QUASI AQUILA, — scilicet involabit in Moab Nabuchodonosor cum suis alis, id est exercitu. Comparat Chaldæos ob fortitudinem, celeritatem et rapiditatem aquilæ volanti: idem facit Ezechiel cap. XVII, 3. Ita Theodoretus.

Nota: Aquila signum est impetus, vastationis, ac victorie celeris, violente ac magnificæ. Hinc horum omen gentiles sæpe usque ad superstitio-nem sumpsunt ab aquila.

Pugnantibus Locris cum Crotoniatis, « quibus

Loerentia nunquam recessit, eosque tandem circumvolavit, quoad vinceret. In cornibus quoque duo juvenes diverso a ceteris armorum habitu, cincta magnitudine, ex albis equis, coccineis chlamydidibus paludati, pugnare visi sunt: nec ultra apparuerunt quam pugnatum est.

Cornelius Tacitus, lib. II *Annal.* auspicium aquilarum octo Germanico duci castrorum datum, notat his verbis, « in tentis paratusque miles, ut ordo agminis, in aciem adisteret (*adstiteret* legit Lipsius), et mea quidem sententia melius, Visis Chersuorum catervis, quas per ferociam proruperant, validissimos equitum incurere latus, Stertissimum cum ceteris turmis circumgredi tergaque invadere jubet, ipse in tempore adfuturus. Interea pulcherrimum augurium, octo aquile sylvas peters et intrare vise, imperatorem advertere (id est ad se sui que considerationem verterunt: est enim *advertit* hoc sensu usurpatum sapius a Tacito, ut notat Lipsius), « exclamavit, irent, sequerentur Romanas aves propria legionum nomina. »

Cæsari contra Pompeium dimicanti victoriam nuntiavit aquile, Diono auctore, lib. XLIII: « Aquile (ingit) legionum eius alas concutientes, et fulmina, quæ aurea pedibus tenebant, abjicientes, Pompeio exitium pale nuntiabant, ipsaque ad Cæsarem quasi avolabant. »

Simili pacto traduntur plura aquilam, quæ in exercitu Crassi ferebatur, sua sponte, nemine cogente, esse conversam, cum adversus Parthos proficisceretur, ut auctor est Plutarchus in *Vita Crassi*.

Appianus quoque, lib. IV *De Bello civili*, binas aquilas refert in Cassii castris apparuisse, ubi ait: « Paulo post et imperatores secuti sunt. Eo tempore aquile duæ superne demissæ, argenteæ signiferorum aquilas insederunt, tundentes rostris, vel, ut quidam tradunt, alis protegentes. Permanerunt in exercitu, alentibus imperatoribus ex publico, donec pridie quam pugnatum est avolarunt. »

41. Sicut cor velleris parturientis, — quod in angustis est, infirmum, pusillanime et plenum doloribus: in partu enim ipsa viscera confringi et disrupti videntur præ doloris acerbitate.

42. QUONIAM CONTRA DOMINUM (id est contra Israel qui est populus Domini) GLORIOSUS EST, — uti dixit vers. 27; qui enim eos tangebatur, tangebatur pupillam oculi Domini, *Zachar.* II, 8.

43. PAVOR, — *Pavor* en vocat, hostilem gladium; *foram*, casum improvisum; *laqueum*, insidias Chaldeorum ad capiendos Moabitas, q. d. Alii gladio trucidabuntur; alii, dum fugiant gladium, cadent in foveam, id est improviso aliquo casu peribunt; alii sicut aves laqueo vivi capiuntur.

Per hæc tria, cætera calamitatum et cladium genera intelligit, ut patet ex sequent. Simile est *Isaie* xxv, 17 et 18. Vide ibi dicta.

Nota: in li bro pulchra est paronomasia in-

ter hæc tria פַּחַד פֶּחַח פֶּחַח *pach, pachat, pachad*, id est *laqueus, fovea, pavor* (1).

44. ANNUM VISITATIONIS (id est punitionis) EORUM.

45. IN UBERA HESEBON STETERUNT (q. d. Moabite qui de laqueo, hebraice, de potentia et impetu ac invasione Chaldeorum fugerint, conferent se ad urbem munitissimam Hesebon, ut in ea sint tuti; sed fallentur, incident enim in majus periculum et malum: nam milites acerrimi instar ignis omnia depopulantes, scilicet Chaldaei, vel astu Hesebon ingressi, aut ipsimet milites Hesebon, qui tumultuantibus Chaldaeis prodent, egredientur ex Hesebon, et ardentissimi ut flamma erumpent ex urbe regis Seon (quæ est eadem cum Hesebon jam dicta), et devorabunt universam Moabitidem usque ad ultimum ejus angulum, ut habent Hebræa: quin et) VERTICEM (id est urbes et arces ipsas) FLIORUM TUMULTUS, — id est tumultuantium; *filios enim tumultus* vocat principes, qui Moabitis fuerunt causa tumultuandi et rebellandi Chaldaeis, quasi satis ad id virium, armorum et militum haberent: aut certe Moabitis inter se tumultuantes, dum alii pacem cum Chaldaeis vellent, alii bellum, alii aliud suaderent in re accipiti et perplexa. Ita Chaldaeus, Theodoretus, Rabanus, Hugo, Lyranus et Sanchez, qui tamen per *verticem* accipiunt duces et principes civium et militum tumultuantium. Et recte.

Nota: Citat *Numer.* xxi, 26, quia quod ibi in Hesebon gestum narratur ab Amorrhæis ante Moesen, hierarsum gerendum dicitur a Chaldaeis. Rursum pro *Sion*, uti legit Plantiniana, legendum est *Seon*, cum Romanis, Hebræo, Septuaginta et Chaldaeis; fuit enim Seon rex Amorrhæorum, quem devicit Moses: regia ejus erat Hesebon, quæ inde dicta est urbs Seon, *Numer.* xxi, 26, 27 et 28.

46. PERISTI, POPULE CHAMOS, — popule Moab, v qui idololum Chamos colebas.

47. CONVERTAM CAPTIVITATEM, — tum temporalem Moabitarum, ut redeant in Babylone in Moab; id enim factum patet ex *Sophon.* II, 9, et ex *Josepho*, lib. XIII *Antiq.* xx. Ita Theodoretus, Lyranus et alii. Cum enim Cyrus Persa, capta Babylone, dedit libertatem Judeis, dedit et Moabitis, tum spiritualem eorum aliarumque gentium captivitatem sub jugo diaboli, solvam per Christum et Apostolos. Ita Rabanus, Hugo et Vatablus.

Illicusque JUDICIA, — hucusque potentium justis

(1) « Pavor, et fovea, et laqueo super te. » Formidino occupaberis, laqueo ab hostibus capieris, in scroben exito tuo paratam cades. Tropica locutiones, ex venata ductæ. Cum ingens fera capienda est, veluti cervus, aper, ursus, saltus pars, ubi ea latet, angitur partim validissimis retibus, quo fera impellitur, partim densiore filo, appensis identidem vario colore plumis, que vento agitate feram terreat, atque in retia impellant. Hujus corporis passim veteres meminere. (Calmelet, *Script. sacr. Curs. complet.*) Vide similem loquendi modum *Isaie* xxv, 17.

sententia, justum decretum, justa vindicta, justum supplicium Dei de Moab. Hoc addit ob prophetiam proficitatem.

Nota: Hanc cladem subitit Moab ob duo vitia: scilicet primum superbiae, secundum gulae et libidinis, quo servivit aeo Chamos, id est Beelphe-

gor. Hæc vitia orta sunt ex opulencia et munitione terræ Moab. Denique Moab vastata est a Nabuchodonosoro anno regni ejus 23, ait Josephus, id est quinto anno post excidium Jerusalem: tunc ergo hæc prophetia executioni data est. Idem colligitur ex *Isaie* cap. xvi, vers. 14.

CAPUT QUADRAGESIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Prædicit excidium per Chaldaeos Ammonitis, vers. 1, *Idumæis*, vers. 7, *Damasco*, vers. 23, *Cedar*, vers. 28, *Elam*, vers. 34 (1).

1. Ad filios Ammon. Hæc dicit Dominus: Numquid non filii sunt Israel? aut hæres non est ei? Cur igitur hæreditate possedit Melchom, Gad: et populus ejus in urbibus ejus habitavit? 2. Ideo ecce dies veniunt, dicit Dominus: et auditum faciam super Rabbath filiorum Ammon fremitum prælii, et erit in tumultum dissipata, filiaque ejus igni succendentur, et possidebit Israel possessores suos, ait Dominus. 3. Ulula, Hesebon, quoniam vasta est Hai; clamate, filia Rabbath, accingite vos cilicis: plangite et circuite per sepes: quoniam Melchom in transmirationem ducetur, sacerdotes ejus et principes ejus simul. 4. Quid gloriaris in vallibus? defluxit vallis tua, filia delicata, quæ confidebas in thesauris tuis, et dicebas: Quis veniet ad me? 5. Ecce ego inducam super te terrorem, ait Dominus Deus exercituum, ab omnibus qui sunt in circuito tuo: et dispergemini singuli a conspectu vestro, nec erit qui congreget fugientes. 6. Et post hæc reverti faciam captivos filiorum Ammon, ait Dominus. 7. Ad Idumæam. Hæc dicit Dominus exercituum: Numquid non ultra est sapientia in Theman? Perit consilium a filiis, inutilis facta est sapientia eorum. 8. Fugite et terga vertite, descendite in voraginem, habitatores Dedan: quoniam perditionem Esau adduxi super eum, tempus visitationis ejus. 9. Si vindemiatores venissent super te, non reliquissent racemum: si fures in nocte, rapuissent quod sufficeret sibi. 10. Ego vero discooperui Esau, revelavi abscondita ejus, et celari non poterit: vastatum est semen ejus, et fratres ejus, et vicini ejus, et non erit. 11. Relinque pupillos tuos: ego faciam eos vivere: et vidua tua in me sperabunt. 12. Quia hæc dicit Dominus: Ecce quibus non erat judicium ut biberent calicem, bibentes bibent: et tu quasi innocens relinqueris? non eris innocens, sed bibens bibes. 13. Quia per memetipsum juravi, dicit Dominus, quod in solitudinem, et in opprobrium, et in deser-

(1) De vicinis Judææ populis in hoc capite propheta Jeremias.

Primo, de Ammonitis omni ævo Hebræis infens, primo, expostulat de occupato per hos sorte Gad, 1; secundo, his denunciat incursionem hostiles, incendio, vastitatem et inhumum universalem, 2, 3; tertio, eorum retundit vanam gloriam et confidentiam, incusso terrore, vers. 4, 5; quarto, denique spondet futurum et captivitate reditum, vers. 6.

Secundo, de Idumæis, horum primo, vanam sapientiam confudit predictione capite de fuga, 8; sustinentem deperditionis majoris quam vindemiatores vineam, aut fures domum evacuaré solent, 9-11; perferenciae puniæ, ad aliorum exemplum quibus ut ignosceret Deus ratio erat, et equitas suadere videbatur; Judæorum scilicet qui arcto federe cum Deo conjuncti erant, et tamen a pena non fuerunt immunes, 12; secundo, eorum Deus insipientem arrogantiam deprimit, 13; confirmata juramento comminatione ignominiosæ devastationis vultu-

que inferenda, 13-15; subversionis et solitudinis horribilis inducenda, 17, 18; stragis ac ruinae ab hoste divinitus excitato faciendæ, 19-23.

Tertio, de Syris seu Damascenis, quorum describit primo, pavorem de trisili munitio, 23; secundo, fugam et desperationem, 24, 25; tertio, casus hinc milites, et urbem incendio perituros, 26, 27.

Quarto, de Agarenis. Primo, prædicit, in Arabia Petraea, irruente Nabuchodonosoro, futuram devastationem, direptionem et pecorum translocationem, 28, 29. Secundo, in Arabia Deserta, sub ejusdem regis invasionem, suadet fugam incolis, nulla ratione munitis, 30, 31, simulque indicat peccoribus direptionem, et terris solitudinem ad desertum, 32, 33.

Quinto, de Elamitis, notato tempore factæ prophetiæ, 34, narrat horum quidem cladem, dispersionem et panicum timorem, solli autem regii ad alium translocationem, 35-38, addiditque de reparatione posthac faciendæ vaticinium.